

Commissie voor de milieueffectrapportage

Jaarverslag 2001

De commissie voor de milieueffectrapportage

Milieueffectrapportage

Milieueffectrapportage (m.e.r.) levert de informatie die nodig is om het milieubelang volwaardig mee te wegen bij besluiten over plannen en projecten met grote milieugevolgen. Het milieueffectrapport (MER) laat zien wat een initiatief betekent voor het milieu en of er alternatieven zijn die minder gevolgen voor het milieu hebben.

Adviezen

Bij Nederlandse projecten adviseert de Commissie voor de m.e.r. de beslissingsbevoegde overheidsinstantie doorgaans op twee momenten:

- Richtlijnenadvies: welke onderwerpen moet het MER behandelen?
- Toetsingsadvies: is de essentiële milieu-informatie voor de besluitvorming aanwezig?

In milieueffectrapportages voor ontwikkelingssamenwerking komen ook sociale en armoede-effecten aan bod. Daarnaast ondersteunt de Commissie de ontwikkeling van m.e.r.-systemen in ontwikkelingslanden. Nederlandse ambassades, milieuministeries in ontwikkelingslanden en/of het ministerie van Buitenlandse Zaken maken gebruik van deze advisering.

Onafhankelijkheid en deskundigheid

Bij de samenstelling van de werkgroepen die de adviezen opstellen, kan de Commissie beroep doen op ongeveer 400 deskundigen. Het secretariaat van de Commissie biedt ondersteuning.

Onafhankelijkheid en deskundigheid zijn het handelsmerk van de Commissie. De Commissie heeft geen bestuurlijke verantwoordelijkheid en bemoeit zich niet met politieke afwegingen. De Commissie bewaakt de wettelijke vereisten voor m.e.r. en de kwaliteit van de informatie waarop de bestuurders hun besluiten baseren.

WWW

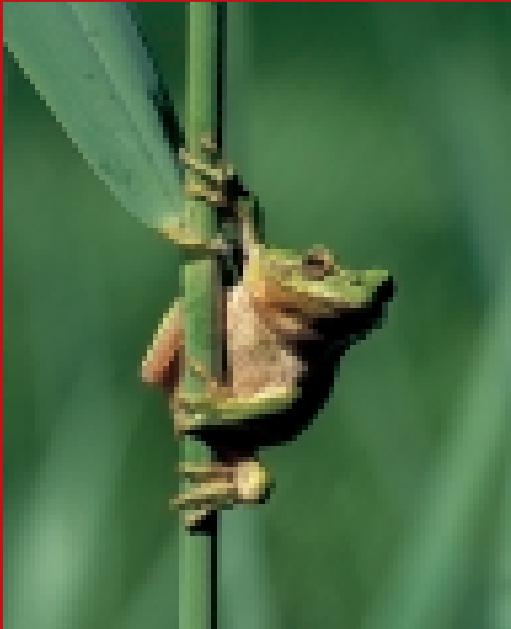
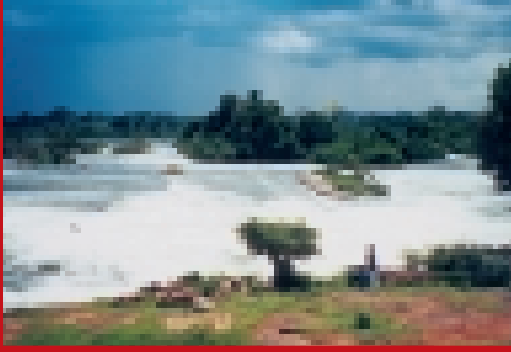
Wat kunt u op onze website vinden?

Advisering Nederland: www.commissiemer.nl

- **Nieuws:** persberichten
- **Algemeen:** achtergrondinformatie over de m.e.r.-procedure in Nederland, de rol van de Commissie daarin en de visie van de Commissie op m.e.r.
- **Projecten:** de actuele stand van zaken in m.e.r.-procedures
 - overzicht van projecten die in behandeling zijn
 - de volledige teksten van uitgebrachte adviezen; enkele dagen na verschijning gratis online te bekijken en te downloaden; gemakkelijk te vinden via indexen op soort project, gebied en datum van uitbrengen
 - procedurele en beknopte achtergrondinformatie van de projecten waarover recent adviezen zijn uitgebracht
- **Contact:** een overzicht van de medewerkers en hun taken zodat u gericht contacten kunt leggen

Advisering ontwikkelingssamenwerking: www.eia.nl/developmentcooperation

- **Products and services:** teksten van adviezen en korte projectbeschrijvingen
- **Country profiles:** overzicht van m.e.r.-wetgeving en –praktijk in een groot aantal landen; overzichten (country status reports) gegroepeerd per continent
- **Publications:** informatie over trainingen, brochures, interessante artikelen en video's
- **About us:** overzicht van de medewerkers die zich met m.e.r. en ontwikkelingssamenwerking bezighouden, zodat u hen gericht kunt benaderen.

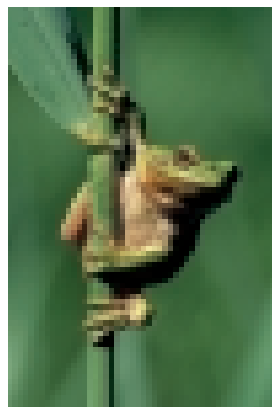

**Commissie voor de milieueffectrapportage
Jaarverslag 2001**

Commissie voor de milieueffectrapportage

Jaarverslag 2001

in overeenstemming met artikel 2.18 van de Wet milieubeheer uitgebracht aan de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en aan de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

VOORWOORD

Voor u ligt een ander jaarverslag dan u van ons gewend bent. Want het bestrijkt het gehele werkkterrein van de Commissie: zowel onze activiteiten in de ontwikkelings-samenwerking (OS) als onze advisering voor Nederlandse projecten komen aan bod.

Er zijn verschillende redenen om de OS-projecten en de Nederlandse projecten samen in één jaarverslag te behandelen en ook met elkaar in verband te brengen. Om te beginnen blijken onze gesprekspartners in Nederland geïnteresseerd te zijn in onze advisering over activiteiten en projecten in ontwikkelingssamenwerking. Omgekeerd zijn onze internationale gesprekspartners zeer geïnteresseerd in de actuele m.e.r.-ontwikkelingen in Nederland. Verder biedt de hoge mate van flexibiliteit bij advisering voor OS-projecten aanknopingspunten voor een meer flexibele aanpak in Nederland. Integrale effectrapportage is bij deze projecten meer regel dan uitzondering; ook daarvan kan geleerd worden. Tegelijkertijd zijn de inhoudelijk goed uitgekristalliseerde m.e.r.-systematiek bij Nederlandse projecten en de actieve communicatie naar een breed publiek voorbeelden van zaken waarmee we de kwaliteit en doorwerking van de adviezen bij OS-projecten verder kunnen vergroten.

In 2001 hebben we met veel partijen binnen en buiten de landsgrenzen gesprekken gevoerd om na te gaan of er voldoende draagvlak is om een internationale commissie voor effectrapportage (International Commission for Impact Assessment, ICIA) op te richten. De uitvoering van dit initiatief vloeit voort uit een aanbeveling die al in 1987 werd gedaan door de World Commission on Environment and Development ('Brundtland Commissie'). Uit de internationale workshop die de Commissie daarover in november 2001 organiseerde, bleek dat het benodigde draagvlak inderdaad aanwezig is. Dus gaan we verder, daarin ondersteund door verschillende partners uit binnen- en buitenland. Wij hopen dat de officiële instelling van de ICIA in 2002 plaatsvindt.

We leveren verder een substantiële bijdrage aan de voorbereiding van het internationale congres van de International Association for Impact Assessment (IAIA), dat in juni 2002 in Den Haag plaatsvindt. Het thema van het congres luidt: *Assessing the Impact of Impact Assessment*, ofwel wat kunnen bestuurders en het publiek nu met effectrapportages? Volgens ons zal dit thema vele bestuurders en gebruikers van m.e.r. aanspreken.

In 2001 hebben zich problemen voorgedaan rond projecten als Kernhem, de Waalsprong en Leidsche Rijn. Voor deze projecten was in het verleden op een goed, strate-

gisch niveau m.e.r. uitgevoerd, maar moest er om juridisch/procedurele redenen een nieuw MER komen. Wij zijn niet gelukkig met deze ontwikkeling, wanneer dit zou betekenen dat op strategisch niveau minder m.e.r. zou worden uitgevoerd. Juist op strategisch niveau is immers veel milieuwinst te boeken. Dit neemt niet weg dat de nieuwe procedures er liggen. Graag denken we mee om er op een efficiënte én zorgvuldige manier mee om te gaan, en er waar mogelijk ook meerwaarde uit te halen. Uit onze ervaringen blijkt overigens wel dat snelheid op gespannen voet staat met de vereiste zorgvuldigheid.

Het inzicht in de mogelijkheden van m.e.r. en in de rol van de Commissie is naar onze inschatting de afgelopen jaren in binnen- en buitenland gegroeid bij belanghebbers, politiek en het grotere publiek. Onze actieve benadering van de pers en de media over onze Nederlandse adviezen heeft hier een belangrijke bijdrage aan geleverd. We hebben in 2001 niet alleen zelf meer persberichten over Nederlandse adviezen uitgebracht; de pers en media, zowel nationaal als regionaal, benaderen ons ook steeds vaker met vragen om informatie over specifieke projecten. Een teken dat het milieueffectrapport als informatiebron beter gebruikt wordt in de publieke discussie in Nederland. Onze goed bezochte website vervult daarbij een onmisbare ondersteunende rol. Ook voor onze advise-

Niek Ketting
voorzitter

Gerrit Blom
plaatsvervangend voorzitter

Anton Pijpers
plaatsvervangend voorzitter

Joseph Geerards
plaatsvervangend voorzitter

ring in het buitenland is deze deels Engelstalige website niet meer weg te denken. We gaan ons in 2002 beraden op mogelijkheden om onze adviezen voor ontwikkelingssamenwerking onder de aandacht te brengen van een breder publiek.

Flexibiliteit en meer integrale effectbeschrijving zijn belangrijke onderwerpen geweest in ons werk in het afgelopen jaar. Flexibiliteit in de advisering blijkt uit het toenemend aantal tussentijdse adviezen dat wij in Nederland op verzoek uitbrengen en uit het toenemend aantal projecten waarbij we een startnotitie 'toetsen' als ware het een concept-MER. We hebben geconstateerd dat onze opmerkingen bij informele voortoetsingen van concept-MER'en nog te weinig doorwerken. Dit nemen we ons ter harte; we zullen de zwaarte van onze kritiekpunten duidelijker gaan aangeven.

Integrale effectrapportage is in de ontwikkelingssamenwerking al jaren de gangbare praktijk. Deze ervaringen gebruiken wij bij de experimenten met een meer integrale m.e.r. in Nederland. De resultaten van de in 2001 uitgevoerde experimenten zijn bemoedigend. De toekomstige experimenten zullen verschillende vormen hebben, bijvoorbeeld een integrale milieueffectrapportage of een goede afstemming met andere bestaande instrumenten zoals de maatschappelijke kostenbatenanalyse en de watertoets.

Ik hoop dat uit dit jaarverslag blijkt dat de Commissie met een open blik naar de toekomst kijkt en daarvoor ook nieuwe wegen verkent. Onze inzet blijft erop gericht om goede milieu-informatie een rol te kunnen laten spelen bij besluitvorming.

Niek Ketting
Voorzitter Commissie m.e.r.

Maarten van Dis
plaatsvervangend voorzitter

Leni van Rijn-Vellekoop
plaatsvervangend voorzitter

Hans Ouwerkerk
plaatsvervangend voorzitter

JAAP VAN DEN BEUKEL

Dick Tommel
plaatsvervangend voorzitter

Aad van der Velden
plaatsvervangend voorzitter

Marieke van Rhijn
plaatsvervangend voorzitter

AANTAL RICHTLIJNEN- EN TOETSINGSADVIEZEN WEER

ONTWIKKELINGEN IN 2001

In 2001 heeft de Commissie voor Nederlandse projecten in totaal 144 adviezen uitgebracht, iets meer dan in de voorafgaande jaren. In een kleine 40% van de toetsingsadviezen luidt de constatering dat er essentiële tekortkomingen in het MER zitten, en dat aanvulling gewenst is. Een belangrijke vraag is natuurlijk hoe het zit met de doorwerking van onze adviezen: wat vinden de gebruikers daarvan, en wat doen ze ermee? Bij de advisering over ontwikkelingssamenwerking zijn de gevolgen van nieuw beleid en nieuwe lijnen inmiddels duidelijk te merken. Het accent verschuift naar advisering over complexe en controversiële projecten. Advisering om ontwikkelingslanden te ondersteunen bij opbouw, beheer en onderhoud van m.e.r.-systemen wordt steeds belangrijker. Zo helpen we landen om hun eigen capaciteit voor milieutoetsing te ontwikkelen.

In 2001 zijn voor Nederlandse projecten 67 richtlijnenadviezen, 74 toetsingsadviezen (waaronder zeven tussentijdse toetsingen) en drie overige adviezen verschenen. In totaal dus 144 adviezen, een lichte stijging ten opzichte van 2000 (135) en 1999 (137). In 2000 was het aantal richtlijnenadviezen opvallend hoog. In 2001 is de verhouding tussen richtlijnen- en toetsingsadviezen weer meer in evenwicht.

Trends

Het aantal recreatieve projecten blijft onverminderd groot. Het gaat daarbij om binnenstedelijke recreatieve voorzieningen zoals megabioscopen en 'groene' recreatieve voorzieningen als jachthavens en golfbanen. Het aantal woning-

bouwlocaties en bedrijventerreinen neemt nog steeds toe. Het aantal afvalprojecten daalt niet verder; in vijf van de twaalf gevallen betreffen deze adviezen het terugwinnen van energie uit afval. De activiteiten in het landelijk gebied zijn divers: drie glastuinbouwprojecten, drie oppervlaktedelfstoffenwinningen, twee landinrichtingsprojecten en één veehouderij. De helft van de projecten in de categorie 'energie en industrie' zijn aardgaswinningen op de Noordzee. Zoals verwacht was de piek in infrastructurele projecten van 2000 eenmalig.

Ontwikkelingssamenwerking

Door wijzigingen in het beleid voor ontwikkelingssamen-

GASWINNING OP DE NOORDZEE

Na de wijziging van het besluit m.e.r. in 1999 is de opsporing en winning van aardgas op de Noordzee m.e.r.-plichtig. Sindsdien komt een gestage stroom startnotities en MER'en bij ons binnen: in 1999 twee richtlijnen- en drie toetsingsadviezen, in 2000 vijf richtlijnen- en drie toetsingsadviezen en in 2001 vier richtlijnen- en maar liefst zes toetsingsadviezen. Hier maakt ook het gunstige economische klimaat en de hoge olieprijs zich kenbaar.

Inmiddels is duidelijk dat de verschillende MER'en een grote overlap kennen. In overleg met de Commissie heeft de brancheorganisatie van olie- en gaswinners daarom een generiek basisdocument voor MER'en gemaakt. Bij het opstellen van de MER'en wordt hieruit geput. Ook de richtlijnen wijken slechts op onderdelen van elkaar af, afhankelijk van de pre-

cieze aanpak van het project (bijvoorbeeld een bemand of een onbemand platform). Daarom hebben wij aan het bevoegd gezag en ervaren initiatiefnemers voorgesteld in het eerstvolgende geval een startnotitie in te dienen die wij direct als een concept-MER kunnen toetsen. Zo is de m.e.r.-procedure sneller te doorlopen.

Uit de MER'en die wij tot nu toe getoetst hebben, blijken de gevolgen voor het milieu van individuele projecten niet groot te zijn. Wel blijven wij in elk advies aandacht vragen voor de cumulatie van effecten van alle activiteiten die op de Noordzee ontplooid worden (gaswinning, zand- en grindwinning, visserij, windparken, enzovoort). Het is dringend noodzakelijk een duidelijk ruimtelijk beleid voor de Noordzee te ontwikkelen, waaraan individuele projecten kunnen worden getoetst.

IN EVENWICHT

werking krijgen we bijna geen verzoeken meer om advies over simpele, niet-controversiële projecten. Veeleer adviseren we bij ontwikkelingssamenwerking over m.e.r. voor complexe projecten en projecten waarover zoveel controverse bestaat dat de besluitvorming geblokkeerd is of de besluitvormers politieke risico's lopen.

Voor ontwikkelingssamenwerking brachten we in het afgelopen jaar zeven adviezen uit: twee richtlijnenadviezen, vier toetsingen en een advies over methodeontwikkeling. Dat gebeurde op verzoek van overheden van ontwikkelingslanden (twee maal), de directie Internationale Milieuzaken van VROM (één maal), een ambassade (twee maal) en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking (twee maal). Vijf van de zes projecten waarvoor we adviseerden waren controversieel (twee oliepijplijnprojecten, een olieraffinaderij, een stuwdamproject en de aanleg van een weg door een natuurgebied). Het zesde project betrof besluitvorming over investeringen in biogasinstallaties in Nepal en was sterk strategisch van aard.

Foto: Nederlandse Aardolie Maatschappij

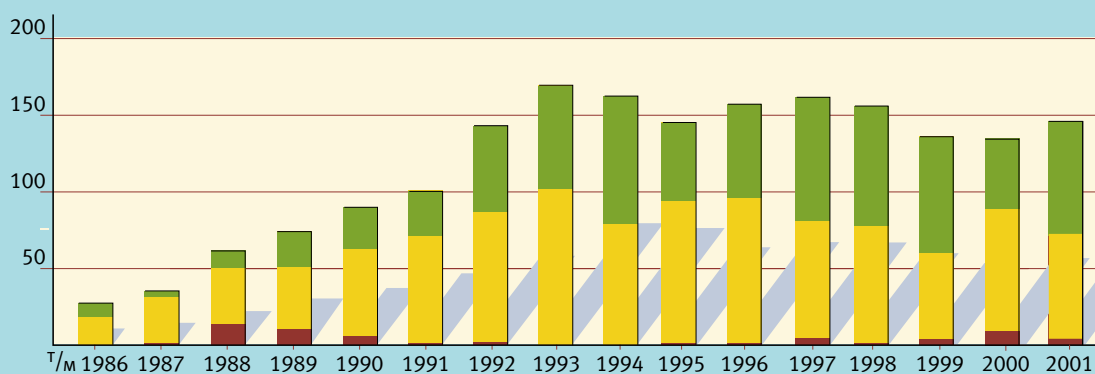
AANTAL RICHTLIJNEN- EN TOETSINGSADVIEZEN WEER

ONTWIKKELINGEN IN 2001

Aantal uitgebrachte richtlijnenadviezen per type project van 1995 t/m 2001

	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Recreatie	14	14	10	2	3	1	6
Woningbouw en bedrijventerreinen	12	11	4	9	12	11	8
Afvalverwijdering	12	13	18	21	20	33	31
Landelijk gebied*)	9	2	10	12	1	14	12
Energie en industrie	8	7	5	12	0	6	8
Infrastructuur	7	23	11	8	15	13	11
Water	5	8	4	11	26	15	18
Totaal	67	78	62	75	77	93	94

*) landinrichtingsprojecten, ontgrondingen, natuurmonumenten, glastuinbouw en militaire oefenterreinen

Aantal Nederlandse adviezen per jaar.

- toetsingsadviezen
- adviezen voor richtlijnen
- overige adviezen

Het secretariaat (dus zonder daarvoor werkgroepen van deskundigen in te zetten) heeft dit jaar acht adviezen voor ontwikkelingssamenwerking uitgebracht. Nieuw was dat drie van deze adviezen projecten en programma's betroffen die de Europese Commissie financiert. Het secretariaat geeft via adviezen ook ondersteuning bij de opbouw van instituties in ontwikkelingslanden die belast zijn met de opzet, het beheer en de uitvoering van de lokale m.e.r.-regeling. Deze ondersteuning heeft de vorm van hulp bij het analyseren van het m.e.r.-systeem en het functioneren daarvan, adviezen om de effectiviteit van het m.e.r.-systeem te vergroten en 'on the job' training. Afgelopen jaar hielpen we bij diepteanalyses van de m.e.r.-systemen van Costa Rica, Guatemala en Nicaragua. Ook verleenden we steun aan het opzetten van een m.e.r.-systeem in Burkina Faso.

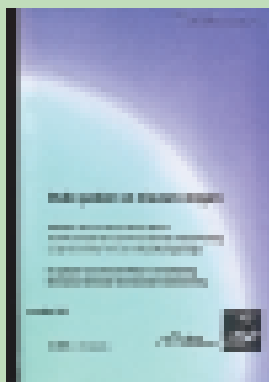
In een bijzonder advies reikten we een methode aan om 'biologische diversiteit' in de m.e.r.-procedure aan de orde te stellen. Dit gebeurde onder de vlag van de International Association for Impact Assessment (IAIA). Het wetenschappelijk adviesorgaan van de Conventie over biodiversiteit heeft dit advies overgenomen en zal de lidstaten tijdens de eerstvolgende conferentie (april 2002) adviseren om met de methode aan het werk te gaan. Tijdens het IAIA-jaarcongres 2001 in Cartagena, Colombia, toonde een groot aantal landen interesse. Nederland is één van deze landen en de Commissie is in 2001 begonnen deze methode in de praktijk toe te passen.

Aanvullingen

In een kleine 40% van onze Nederlandse toetsingsadviezen vragen we een aanvulling omdat er essentiële tekortkomingen in het MER zitten. Het aantal aanvullingen is vooral hoog bij MER'en voor infrastructuur, glastuinbouw, bedrijventerreinen en afvalverwerking. In twee derde van de aanvullingsgevallen waren de milieuef-

ONTWIKKELINGEN IN 2001

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING EN DE COMMISSIE: DE COMMISSIE GEËVALUEERD

Op 31 december 2000 liep de overeenkomst met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) af. Voor het DGIS was dat aanleiding om de wijze waarop de Commissie de overeenkomst invult te evalueren. Van april tot november is het evaluatieteam werkzaam geweest en het rapport ligt nu voor. Het team concludeert dat de Commissie goed en klantgericht maatwerk aflevert, zich aanpast aan veranderingen van het ontwikkelingssamenwerkingbeleid en daarbij de juiste prioriteit stelt, namelijk assisteren bij de ontwikkeling van eigen capaciteit voor milieutoetsing in ontwikkelingslanden.

Maar er is onderbenutting van het potentieel van de Commissie. Het team geeft aan dat dit te wijten is aan verschillende verwachtingen over de inzet van de Commissie bij het DGIS en de op de ambassades gevoelde behoeftes. Het evaluatieteam beveelt aan de samenwerking voor minimaal drie jaar voort te zetten op basis van de huidige prioriteiten, en een betere benutting van het adviespotentieel te realiseren door nieuwe paden in te slaan. Het team stelt de Commissie voor op assertieve wijze de samenwerking met de private sector en met regionale organisaties voor milieutoetsing uit te bouwen. Het team adviseert om te werken aan versterking van regionale organisaties voor milieutoetsing. Een bijzonder advies aan het DGIS betreft het opzetten van een interactief kennis- en leerplatform voor milieutoetsing. Wij onderschrijven de conclusies van het evaluatieteam en gaan de aanbevelingen uitvoeren. We willen daarbij ook in de toekomst de trits (1) institutionele ondersteuning, (2) training en (3) het opstellen van adviezen over complexe effectrapportages als vorm van 'on the job' training als de kern van ons werk blijven beschouwen.

fecten niet goed uitgewerkt, veelal de hydrologische en ecologische effecten. In iets meer dan de helft waren één of meer alternatieven niet goed uitgewerkt, in 40% ging het dan om het MMA (meest milieuvriendelijk alternatief). In een derde van de gevallen betroffen de tekortkomingen onder andere ontbrekende informatie rond ecologische beschermingsformules. Deze bevindingen wijken niet af van die van vorig jaar.

Een goede samenvatting van het MER is belangrijk voor bestuurders en het brede publiek, en vormt daarom tegenwoordig een hoofdpunt van elk richtlijnenadvies. In deze hoofdpunten geven wij aan welke aspecten bij de toetsing onze speciale aandacht zullen krijgen. Dit leidde tot een nieuwe ontwikkeling: voor één MER is een aanvulling gevraagd omdat een zelfstandig leesbare samenvatting geheel ontbrak. In drie andere gevallen zijn in het verzoek om aanvulling opmerkingen gemaakt over de samenvatting.

In de meeste aanvullingsgevallen is het toetsingsadvies op verzoek van het bevoegd gezag opgeschort tot de aanvulling beschikbaar was en meegetoetst kon worden. Er wordt dan een termijn afgesproken. Enkele malen heeft de Commissie haar oordeel over het MER openbaar gemaakt als de aanvulling te lang op zich liet wachten. Dit doen wij om duidelijkheid te verschaffen aan belanghebbenden. Tenslotte is openbaarheid een belangrijke pijler van ons werk.

Opvallend is dat dit jaar 80% van de aanvullingen niet in de toetsingsfase ter inzage is gelegd, hoewel het Richtsnoer Aanvullingen van VROM dit wel aanbeveelt. Dit is hoger dan vorig jaar (60%).

Doorwerking

Wij registreren per project in hoeverre het bevoegd gezag rekening houdt met onze adviezen. In een telefoongesprek met het bevoegd gezag checken we of onze interne bevindingen kloppen. We vragen dan ook of men tevreden is over het advies en de werkwijze van de Commissie en waarin we ons zouden kunnen verbeteren.

Wat vindt men van onze adviezen en ons optreden?

Doorgaans is het bevoegd gezag tevreden over de adviezen, het adviseringsproces en het optreden en de deskundigheid van de Commissie: 'De Commissie schrijft complete, heldere adviezen, signaleert onduidelijkheden die aanzetten tot nadenken, en er is een open wijze van communiceren met de werkgroep'. Andere positieve reacties: snel en efficiënt, flexibel, kritisch en constructief, nuttige en goed onderbouwde adviezen, goede samenwerking.

Foto: Ineke Steinhauer

Oliepijpleiding

Ecuador →

ONTWIKKELINGEN IN 2001

JAARLIJKSE CONFERENTIE VAN DE INTERNATIONAL ASSOCIATION FOR IMPACT ASSESSMENT (IAIA) IN 2002 IN NEDERLAND

De jaarbijeenkomst van de Internationale Vereniging voor Effectrapportage (International Association for Impact Assessment) wordt in juni 2002 in Nederland georganiseerd. Naar verwachting zullen circa 600 deelnemers uit alle windstreken in het Nederlands Congres Centrum in Den Haag proberen de 'state of the art' in effectrapportage een stapje verder te brengen. De Commissie is hier nauw bij betrokken, omdat de organisatie van deze bijeenkomst het mogelijk maakt actuele Nederlandse vraagstukken met een internationaal publiek te bespreken. De belangrijkste hiervan is de effectiviteit van effectrapportage voor beslissers. Onderzoeken laten zien dat effectrapportage in Nederland betrekkelijk hoog is ontwikkeld. Dat geldt voor m.e.r., maar ook voor andere vormen zoals economische en sociale effectrapportage. Toch hebben de instrumenten niet bij alle beslissers een goed imago. Er is zowel binnen overheid als bedrijfsleven soms zorg over de hoeveelheid tijd en geld die het kost. Is dit nu echt altijd nodig? Kan het soms

misschien ook simpeler, met behoud van kwaliteit? Het zijn deze vragen die tijdens de bijeenkomst centraal aan de orde komen in een discussie tussen beslissers en deskundigen van overheden, bedrijfsleven en wetenschap. Het streven is tijdens het congres ook de voorgestelde International Commission for Impact Assessment (ICIA) te presenteren.

Er worden ook wel punten voor verbetering genoemd: het advies is te gedetailleerd of te abstract, er is te veel haast bij het opstellen van het advies, de werkgroep is geen enkele keer compleet, de Commissie is te pietluttig, het proces verloopt moeizaam omdat men het niet met ons eens is. Zulke opmerkingen nemen wij zeker ter harte.

Wat doet men met onze adviezen?

Ruim driekwart van de richtlijnenadviezen wordt volledig gevolgd door het bevoegd gezag. Bij minder dan een kwart wijken de vastgestelde richtlijnen op belangrijke punten af. In de resterende gevallen heeft het bevoegd gezag de vastgestelde richtlijnen uitgebreider geformuleerd en zijn wat extra inhoudelijke punten toegevoegd of zijn de vastgestelde richtlijnen juist ingekort ten opzichte van het richtlijnenadvies.

In ongeveer 80% van de in 2001 genomen besluiten wordt ons toetsingsadvies behandeld. Gemiddeld doen we ongeveer vier aanbevelingen per toetsingsadvies. In ongeveer 75% van de gevallen zijn de belangrijkste aanbevelin-

gen opgevolgd. Deze getallen komen overeen met de cijfers van afgelopen jaren. Belangrijke redenen voor het bevoegd gezag om aanbevelingen (nog) niet op te volgen, zijn:

- dat men het niet eens is met de aanbeveling;
- dat de aanbeveling voor dit besluit nog niet relevant is, maar in een later stadium opgevolgd zal worden;
- dat men niet wil of kan vooruitlopen op toekomstig beleid.

Adviezen voor richtlijnen voor projecten in het kader van ontwikkelings samenwerking worden doorgaans integraal overgenomen. Zo ook in 2001. Omdat toetsingen in toenemende mate controversiële projecten betreffen, is de impact van de adviezen die we uitbrengen groot. In de twee gevallen waarin we in het afgelopen jaar adviseerden het MER aan te vullen, is inderdaad tot aanvulling besloten. In één van deze gevallen is ook ons advies om permanent overleg met alle belanghebbenden te institutionaliseren overgenomen. In twee andere controversiële gevallen heeft ons advies aanzienlijk bijgedragen aan vlotte besluitvorming.

Foto: Michiel Odijk

INITIATIEF TOT OPRICHTING VAN DE INTERNATIONAL COMMISSION FOR IMPACT ASSESSMENT (ICIA)

In 1987 publiceerde de World Commission on Environment and Development ('The Brundtland Commission') een rapport getiteld: 'Our Common Future'. Eén van de aanbevelingen in dit rapport stelt: 'Interested governments should create an independent assessment body to help developing countries, upon request, evaluate the environmental impact and sustainability of planned development projects'.

Hoewel deze aanbeveling indertijd wel geleid heeft tot allerlei initiatieven en onderzoeken, is het er vooralsnog niet van gekomen de genoemde 'independent assessment body' op te richten. Verschillende ontwikkelingen sedertdien hebben echter aangetoond dat de aanbeveling nog steeds actueel is. Wij merken dat bijvoorbeeld ook in ons eigen werk voor ontwikkelingssamenwerking.

In 2001 heeft de Commissie het initiatief genomen de aanbeveling van de Brundtland Commissie nieuw leven in te blazen door ernaar te streven de International Commission for Impact Assessment (ICIA) op te richten. In dat kader hebben we contact opgenomen met verschillende overheden, VN-ontwikkelingsorganisaties, banken, bedrijven en niet-gouvernementele organisaties. Op 8 en

9 november 2001 vond ook een internationale workshop over dit thema plaats in Scheveningen. Bij die gelegenheid is de Commissie gevraagd om, mede op basis van de resultaten van de workshop, een voorstel uit te werken voor implementatie van de ICIA in 2002. Dit gebeurt met een 'task force', die is samengesteld uit enkele partijen die het initiatief ondersteunen. We zullen het initiatief met kracht vervolgen in 2002.

Foto: Liduina Wildenburg

GEFASEERD ADVISEREN, DIRECT TOETSEN, TOETSEN

FLEXIBELE AANPAK

In de Nederlandse m.e.r.-procedure is de inbreng van de Commissie strak geregeld: de wet schrijft een advies voor richtlijnen en een toetsingsadvies voor. Bij projecten in het kader van ontwikkelingssamenwerking (OS) ontbreekt zo'n vast stramien: wanneer en hoe wij als Commissie in actie komen, verschilt van geval tot geval. Inhoudelijk gezien is de Nederlandse systematiek vaak een goede kapstok voor onze adviezen over ontwikkelingsprojecten. Procesmatig gezien kunnen de OS-projecten juist weer inspiratie bieden voor een meer flexibele aanpak van de advisering over Nederlandse projecten. Want een vast stramien past niet altijd goed bij het planproces. Dat speelt vooral bij complexe projecten, zeker als die een 'getrapte' aanpak met tussentijdse besluiten behoeven. De formele adviezen blijven natuurlijk. Maar wat doen we nog meer? En waarom?

Foto: Arend Kolhoff

OP VERZOEK

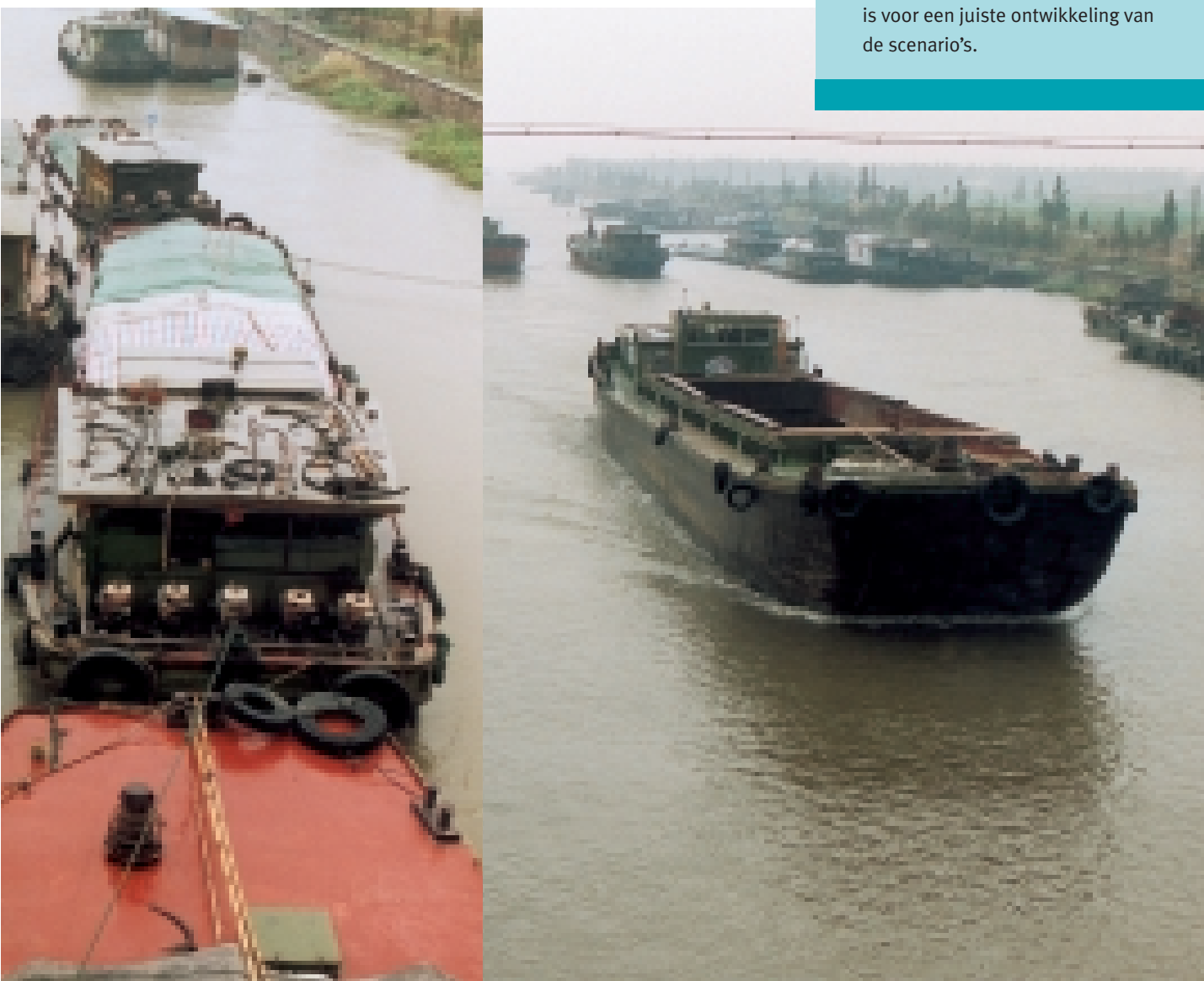
In de afgelopen jaren hebben we vaker op verschillende momenten, en dus ook buiten het normale m.e.r.-stramien om, adviezen uitgebracht. Vooral bij complexe projecten kan dit doeltreffend zijn. In 2000 was deze vorm van gefaseerde advisering de belangrijkste exponent van de flexibiliteit die we nastreven. Een ander voorbeeld van flexibiliteit is de mogelijkheid juist een stap over te slaan en een uitgebreide startnotitie meteen als concept-MER te toetsen. Vooral eenvoudige projecten lenen zich daarvoor.

Gefaseerd adviseren in de praktijk

Bij OS adviseren we regelmatig tijdens verschillende fasen van een project. Ook adviseren we over richtlijnen voor het monitoren van projectim-

LAKE TAI, CHINA

Het Masterplan voor Lake Tai in China plan beoogt diverse scenario's te ontwikkelen om het ernstig vervuilde meer op te schonen. De eerste fase concentreert zich op gegevensverzameling en modellering. Een tussentijdse toets is nodig om te beoordelen of de gegevens juist zijn en de modellering geschikt is voor een juiste ontwikkeling van de scenario's.

📍 Lake Tai wordt onder meer vervuild door intensief vrachtvervoer over het water

FLEXIBELE AANPAK

plementatie en/of tussentijdse milieutoetsing. Voorwaarde voor betrokkenheid is in zulke gevallen dat de Commissie ook al in een eerder stadium van projectvoorbereiding heeft geadviseerd.

In 2001 heeft de Commissie bij zeven Nederlandse projecten openbare adviezen uitgebracht buiten de normale m.e.r.-momenten om. Wij zijn tevreden over de loop die deze vorm van advisering aan het nemen is. De complexiteit van sommige, vooral de meer strategische projecten, waarbij de besluitvorming ingewikkeld en getrapt is, vraagt nu eenmaal om een andere aanpak dan meer routinematige projecten. Het m.e.r.-stramien blijkt vaak niet te passen bij veranderende wijzen van projectplanning, met een meer procesmatige benadering en zaken als open planproces en interactieve planvorming. Om het milieubelang op het juiste moment te laten meespelen, is het raadzaam om m.e.r. in die gevallen flexibel en gefaseerd toe te passen. Wij zullen op verzoeken om een flexibele advisering dan ook zo veel mogelijk positief reageren en ook actief aangeven wanneer wij denken dat het raadzaam is een m.e.r.-proces in meerdere ronden uit voeren.

Foto: Marc Laeven

Foto: Schiphol Group

IN 2001 HEEFT DE COMMISSIE BIJ ZEVEN NEDERLANDSE PROJECTEN OPENBARE ADVIEZEN UITGEBRACHT BUITEN DE NORMALE M.E.R.-MOMENTEN OM.

Baggerspeciebergingsplan Utrecht: locatiekeuze baggerdepot	In het MER uit 1996 is Zevenhuizen bij Amersfoort aangewezen als voorkeurslocatie. In de uitwerking van de plannen kwam men op een andere vorm van het baggerspeciedepot, met zodanig andere milieueffecten dat de voorkeursvolgorde van locaties zou kunnen veranderen. In een aanvulling op het oude MER werd de nieuwe depotvorm voor alle locaties meegenomen. Omdat er veel discussie was over het project werd een concept-aanvulling openbaar voorgetoetst, overigens zonder inspraak.
Zandmaas/Maasroute: beveiliging tegen hoogwater en verbetering vaarroute	Het MER wordt gefaseerd aangepakt. Er is eerst een standpuntbepaling op hoofdlijnen: gaat het project door, en in welke richting moet het dan worden uitgewerkt? Hierover is in 2000 een eerste tussentijds advies uitgebracht. Daarna vindt de verdere uitwerking plaats in aanvullingen. Dit jaar is hierover het tweede toetsingsadvies uitgebracht. Er heeft inspraak plaatsgevonden op zowel het MER als de aanvullingen.
Realisatie bedrijventerrein Buitenvaart II Hoogeveen	Omwonenden zijn op verschillende momenten actief betrokken bij de planvorming voor het bedrijventerrein, zoals bij het vaststellen van ontwerpcriteria. Om zo veel mogelijk draagvlak te creëren is een concept-MER in de inspraak gebracht. Hierop is aangesloten met een openbaar tussentijds advies.
Tweede structuurschema oppervlaktedelfstoffen (SOD II)	Het structuurschema vormt een belangrijk afwegingskader voor besluitvorming over ontgrondingen (waarvoor m.e.r.-plicht geldt). Daarom is een voorconcept van het SODII getoetst met het oog op de milieubouwing van bepaalde besluiten. Op het voorconcept was geen inspraak mogelijk; voor het structuurschema zelf waren wel hoorzittingen en inspraak georganiseerd. De doorwerking was goed: in de PKB deel 1 van het SODII kwam nog sterker dan bij het voorconcept het milieubelang expliciet in beeld.
Normenstelsel luchthaven Schiphol 2003	De Tweede Kamer wilde bij de behandeling van de wijziging van de Luchtvaartwet voor Schiphol al inzicht hebben in het komende MER voor uitvoeringsbesluiten en onze mening daarover. Vandaar dat een concept-MER openbaar tussentijds getoetst werd. Er vond in dit stadium geen inspraak plaats. Tijdens de behandeling in de Kamer zijn de kritische opmerkingen van de Commissie goed meegenomen in de discussie.
N280-Oost: Roermond – Elmpt (D)	Op basis van een 'Trechternota' is tussentijds besloten een aantal alternatieven niet verder uit te werken. De Trechternota is tussentijds getoetst. In overleg met het bevoegd gezag is besloten een openbaar advies uit te brengen. Er was geen inspraak mogelijk op dit tussenbesluit.
Integrale effectrapportage Deltametropool	Een van de uitdagingen in de effectrapportage was een adequaat toetsingskader te maken voor de alternatieve ruimtelijke modellen voor de Deltametropool. De criteria voor ruimtelijke kwaliteit uit de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening moesten vertaald worden in toetsbare criteria. De Commissie heeft een eerste aanzet hiertoe in een tussentijdse beoordeling van commentaar voorzien.

FLEXIBELE AANPAK

ONTWIKKELING ZUIDAS AMSTERDAM: GEFASEERDE STUDIE, GEFASEERD ADVIES

De gemeente Amsterdam en het ministerie van Verkeer en Waterstaat willen het gebied rond station Zuid/WTC – de Zuidas – opnieuw gaan ontwikkelen. Het gaat daarbij om wijziging en uitbreiding van de hoofdinfrastructuur (zowel spoorlijnen als snelweg), de bouw van meer dan 4.000 woningen en van meer dan 200.000 m² kantoorvloeroppervlak. Er zijn drie alternatieven: alle infrastructuur bovengronds, alle infrastructuur ondergronds en een combinatiealternatief.

De uitwerking op inrichtingsniveau zal bij elk van deze alternatieven totaal anders zijn. Dat betekent dat het tot een wollig en deels overbodig advies zou leiden als we nu reeds richtlijnen op inrichtingsniveau zouden voorstellen. Daarom wordt voor een flexibele, gefaseerde benadering van de m.e.r.-procedure gekozen, en onze advisering sluit daarop aan. In de eerste fase wordt een keuze gemaakt uit de drie alternatieven. Het richtlijnenadvies van de Commissie is ook vooral op deze eerste fase gericht en geeft een indicatie van de onderwerpen voor de tweede fase. De alternatievennotitie die de eerste fase afsluit en waarop de keuze tussen de drie alternatieven wordt gebaseerd, wordt ter inspraak gebracht en door ons getoetst. In dit toetsingsadvies werken we de richtlijnen voor de tweede fase verder uit.

Foto: Schiphol Group

Foto's: Wim Keijsers

BEOORDELING NORMENSTELSEL SCHIPHOL: M.E.R. ZONDER ALTERNATIEVEN?

In oktober 2001 heeft de Commissie een advies uitgebracht over het concept-MER 'Schiphol 2003'. Dit rapport moet het kabinet en het parlement de mogelijkheid bieden om de gelijkwaardigheid van het nieuwe milieunormenstelsel ten opzichte van het oude stelsel te kunnen beoordelen.

Het bevoegd gezag wil in deze m.e.r. geen alternatieven ontwikkelen. De Commissie zag echter wel degelijk mogelijkheden om alternatieven uit te werken. Als het om geluid gaat, is het bijvoorbeeld mogelijk te variëren met het aantal handhavingpunten en de locatie daarvan. En bij luchtverontreiniging

is naast het alleen berekenen van immissies ook een alternatief mogelijk waarbij er zowel gemeten als berekend wordt.

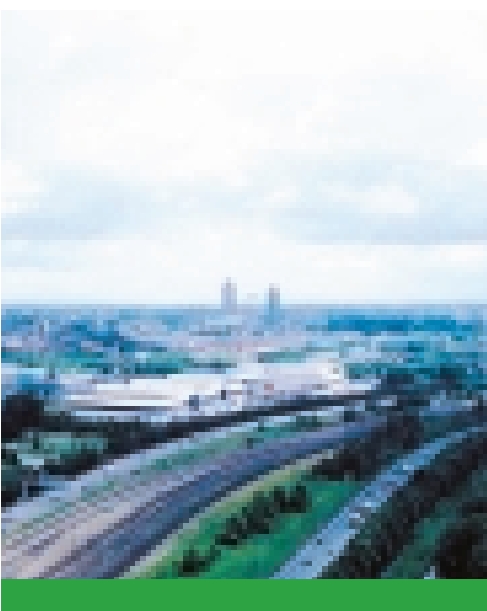
Omdat de beschouwing van alternatieven volgens ons een van de vier kerneisen van milieueffectrapportage is, hebben we er sterk op aangedrongen alsnog naar alternatieven te kijken. Dat hier sprake is van een vrijwillige m.e.r. kan geen reden zijn om daarvan af te zien. Bij de presentatie van het definitieve MER moet blijken in hoeverre alternatieven zijn betrokken bij de beoordeling van de gelijkwaardigheid.

Voor het nieuwe jaar staan reeds twee gefaseerde projecten op de rol: de ontwikkeling van de Zuidas Amsterdam en de reconstructie van de Gelderse vallei. Voor beide projecten is ten tijde van de startnotitie nog niet duidelijk in welke richting het project zich uiteindelijk concreet zal ontwikkelen. Daarom hebben we richtlijnen opgesteld die reeds uitgaan van een gefaseerde aanpak van de toetsing.

Omdat bij adviezen buiten de m.e.r.-momenten om de normale proceduretijden niet opgaan, heeft de Commissie soms weinig tijd voor de advisering. In een aantal gevallen niet meer dan een maand, bijvoorbeeld bij de toetsing van een MER over een oliepijpleiding in Ecuador, waarbij ook een locatiebezoek plaatsvond. De tussentoetsing van het concept-MER voor Schiphol is binnen vier weken uitgevoerd. De tussentbeoordeling van de Deltametropool moest zelfs binnen een week plaatsvinden. Dit kan natuurlijk alleen als in de planning van dergelijke projecten iedereen – initiatiefnemer, bevoegd gezag en Commissie – volledig meewerkt.

Vier kerneisen

Bij afwijkingen van het m.e.r.-stramien houden wij altijd extra in het oog of voldaan is aan hetgeen wij als de vier kerneisen van m.e.r. beschouwen: onafhankelijke toetsing, openbaarheid, brede inspraak en de aanwezigheid van alternatieven. De onafhankelijke toetsing hebben we zelf in de hand. Het gaat in al deze gevallen om openbare adviezen, dus ook daar schuilen geen moeilijkheden. In het geval van Schiphol dreigden de alternatieven buiten de boot te vallen.

FLEXIBELE AANPAK

INFORMELE VOORTOETSINGEN: STRENGERE SELECTIE VAN PROJECTEN

Omdat er grote behoefte aan bleek te bestaan, hebben we de laatste jaren vaker positief gereageerd op een verzoek een (deel van een) concept-MER vooraf informeel voor te toetsen. Sindsdien gebeurt dat zo'n twintig maal per jaar. Wij doen dit omdat wij hopen dat de kwaliteit van het definitieve MER daardoor verbetert. Maar is dat nu eigenlijk zo?

Een evaluatie van de voortoetsingen van de afgelopen drie jaar leert ons dat meer dan 50% van de voorgetoetste MER'en in de officiële toetsing negatief getoetst wordt. In bijna de helft van de gevallen zijn de opmerkingen die leiden tot een negatieve toetsing ook al in de voortoetsing gemaakt. Dat geeft te denken.

Een belangrijke vraag is of we de zwaarte van onze kritiekpunten in een voortoetsing wel goed overbrengen. Daar gaan we meer aandacht aan besteden, bijvoorbeeld door aan te geven of een kritiekpunt, als het niet wordt weggewerkt, tot een negatief toetsingsadvies zal leiden.

Omdat er duidelijk vraag naar is, blijven we voortoetsen. We gaan ons echter weer strenger aan onze criteria houden bij de selectie van de projecten. In principe komen slechts in aanmerking:

- nieuwe typen projecten die nog niet eerder zijn getoetst;
- projecten waarvoor de Commissie belangrijke nieuwe punten naar voren heeft gebracht, die nog niet eerder getoetst zijn;
- grote, complexe en bestuurlijk gevoelige projecten, waarbij na publicatie van het MER en het ontwerpbesluit de ruimte voor beleidswijzigingen nauwelijks meer aanwezig is.

Het afgelopen jaar zijn enkele voortoetsingen openbaar gemaakt in de vorm van een openbaar tussentijds advies. Misschien dat we in de toekomst in overleg met het bevoegd gezag vaker voor deze vorm kunnen kiezen. Ons voorlopige oordeel is dan voor iedereen duidelijk en kan wellicht de doorwerking positief beïnvloeden.

De meeste aandacht vergt de inspraak. De korte tijd waarin een (tussen-)besluit wordt genomen laat soms geen volledige inspraakronde, specifiek gericht op het tussenbesluit, toe. Voorwaarde voor de Commissie is dat er uiteindelijk een MER aan brede inspraak onderworpen wordt.

Vooraf bij OS-projecten is inspraak soms een moeilijk punt. Niet alleen vanwege de beperkte tijd, maar ook doordat inspraak in veel ontwikkelingslanden nog geen vanzelfsprekendheid is. We proberen hier toch aandacht aan te geven door tijdens een locatiebezoek een bijeenkomst te beleggen waarvoor we een aantal betrokken organisaties of vertegenwoordigers van omwonenden uitnodigen. Een soort hoorzitting in het klein. Ook bij werkgroepvergaderingen op het secretariaat in Utrecht worden soms kritische (milieu-)groeperingen in de gelegenheid gesteld hun visie op het (vaak controversiële) project te verwoorden.

Direct toetsen

Wanneer er al veel bekend is over een project, kan een uitgebreide startnotitie dienen als concept-MER. De Commissie toetst de startnotitie dan direct als ware het een MER. In het advies voor richtlijnen geven wij alleen die onderwerpen aan waarover in het definitieve MER nog aanvullende informatie gegeven moet worden. Voor de initiatiefnemer betekent deze aanpak dat er in het startnotitietraject meer werk verzet moet worden. Toch is de gedachte uiteindelijk tijdswinst te behalen, doordat het definitieve MER snel ingediend en snel getoetst kan worden.

In 2001 is vier maal een startnotitie als MER getoetst. In drie van de vier gevallen heeft de Commissie heel gericht kunnen adviseren. Bij de kleiberging Meers van het Grensmaasproject was de startnotitie al aardig compleet. Bij jachthaven de Knar in Harderwijk werd nog aandacht gevraagd voor de beschermingsformules. Bij de koepelovenstofferugvoer bij Vulcanus in Doetinchem bracht de Commissie een element voor het MMA in.

Alleen bij het project Actief Bodembeheer van de Rijntakken en de Maas moest uiteindelijk nog een vrij complete set richtlijnen opgesteld worden. Maar dit is dan ook een complex project, waarin op provinciaal niveau zaken uitgewerkt moesten worden, die onopgelost waren gebleven in het landelijk beleid.

KAMERVragen OVER BUJAGALI HYDROPOWER, OEGANDA

In de Boven Nijl wordt de aanleg van een 250 MW waterkrachtcentrale en de aanleg van 100 km hoogspanningsleidingen gepland. Het project wordt mede door de Wereldbank gefinancierd en is controversieel. De stuwdam wordt gebouwd bij de spectaculaire stroomversnellingen van de Bujagali Falls, belangrijk voor toerisme en vissoorten en vanwege de huisvesting van de 'spirits' van de lokale bevolking. Er moeten zo'n 2.200 mensen verhuizen, bijna 10.000 mensen worden anderszins door de activiteit beïnvloed. Slechts een fractie van de bevolking is aangesloten op het elektriciteitsnet, waardoor het project niet zou bijdragen aan armoedebestrijding.

Nederland heeft, als aandeelhouder van de Wereldbank, stemrecht bij besluitvorming over dit project. Naar aanleiding van Kamervragen over het project, heeft minister Herfkens (Ontwikkelingssamenwerking) ons gevraagd het MER nogmaals te toetsen. Om een toetsingskader op te stellen gebruikten wij Oegandese en internationale m.e.r.-richtlijnen over stuwdammen en hoogspanningsleidingen, en eigen adviezen over vergelijkbare projecten in Pakistan, Nepal en Laos. Ook wij constateren een aantal tekortkomingen in het MER. De Wereldbank heeft het project eind 2001 goedgekeurd, waarbij onze aanbeveling om permanent overleg met alle belanghebbenden in te stellen, is overgenomen.

Foto: Ineke Steinhauer

Foto: Ineke Steinhauer

FLEXIBELE AANPAK

Direct toetsen werkt vooral goed bij niet te complexe projecten, bijvoorbeeld bij eenduidige industriële activiteiten of bij ruimtelijke projecten waarbij het voornamelijk om inrichtingsaspecten gaat. Bij dergelijke projecten lijkt het inderdaad mogelijk tijdswinst te behalen, in elk geval in het deel van de procedure waar wij zicht op hebben. Alleen de m.e.r. Kleiberging Meers is dit jaar geheel afgerond: inclusief een aanvulling zaten er slechts vijf maanden tussen richtlijnenadvies en toetsingsadvies.

Bij OS raakt de Commissie in de praktijk vrijwel altijd betrokken bij een project als er al een MER gereed is. We zijn dus niet van tevoren in de gelegenheid te adviseren over richtlijnen waaraan getoetst moet worden. Dat betekent dat de werkgroep bij de toetsing eerst een toetsingskader opstelt. Daarbij baseren wij ons wel zoveel mogelijk op (algemene) m.e.r.-richtlijnen van het betreffende land en bijvoorbeeld sectorale richtlijnen van de Wereldbank. Ook pakken we er toetsingsadviezen over vergelijkbare projecten bij.

Toetsen op verzoek

Voor ontwikkelingsprojecten is het niet verplicht de Commissie in te schakelen. Wij adviseren op verzoek, over het

algemeen bij controversiële projecten, waarbij behoefte aan een onafhankelijke toetsing bestaat. Doorgaans is onze advisering op één of andere manier gekoppeld aan een verplichte m.e.r.-procedure van het betrokken land of financierende organisaties of landen (o.a. het DGIS, Nederlandse ambassades, de Wereldbank). In een enkel geval wordt er op volledig vrijwillige basis een m.e.r.-procedure gevolgd. Voorbeeld hiervan is een m.e.r. voor het Biogas Support Programme in Nepal.

In Nederland bestaat de mogelijkheid van de vrijwillige m.e.r. Milieueffectrapportage is in deze gevallen niet verplicht, maar wordt voornamelijk uitgevoerd omdat men openheid wil bieden aan belanghebbenden, zoals omwonenden. Het aantal vrijwillige m.e.r.-procedures neemt toe. In 2001 is over negen vrijwillige m.e.r.-projecten geadviseerd. Bij de grote, strategische projecten, zoals hierboven beschreven, is in een aantal gevallen vrijwillig m.e.r. toegepast (Normenstelsel Schiphol) of vrijwillig een advies van de Commissie gevraagd (SOD II, Deltametropool). Een ander voorbeeld van een strategisch project waarbij vrijwillig m.e.r. is toegepast, is de Strategienota Streekplan Noord-Holland Zuid.

KEUZE AFVALVERWERKINGSMETHODE: EEN VRIJWILLIGE M.E.R.

Afvalverwerker Essent Milieu in Wijster (EMW) is op zoek naar een structurele verwerkingsmethode voor de ONF, een laagwaardige reststroom die vrijkomt bij de afvalverwerking. De ONF werd de afgelopen jaren gestort, maar de overheid wil dit niet langer toestaan. In overleg met de provincie Drenthe is besloten de keuze voor een verwerkingsmethode in een vrijwillig MER te onderbouwen. Een dergelijke keuze is niet m.e.r.-plichtig. Toch leent het probleem zich goed voor een m.e.r. aanpak: er zijn verschillende verwerkingsalternatieven denkbaar, die systematisch met elkaar vergeleken moeten worden. Door de Commissie in te schakelen, wordt de onderbouwing van de keuze nog eens door een onafhankelijke partij bevestigd.

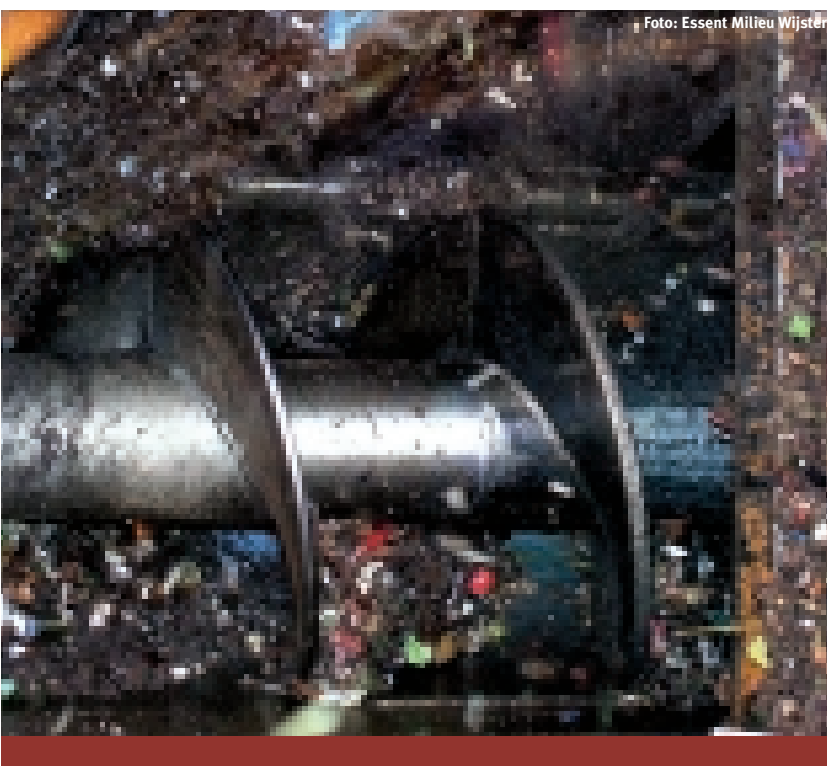
In het MER worden tien alternatieven vergeleken, op milieuaspecten maar ook op technische en financiële argumenten. Uiteindelijk kiest EMW in het MER voor het meestoken van de ONF in een kolencentrale. Qua milieubelasting blijken verschillende alternatieven elkaar niet veel te ontlopen, en dit is de optie die het snelst haalbaar lijkt en financieel interessant is. In ons toetsingsadvies geven wij aan de keuze voldoende onderbouwd te vinden.

ANKOBRA PETROCHEMICAL PLANT, GHANA

Het MER voor de olieraffinaderij was reeds in oktober 2000 getoetst door de Ghaneese m.e.r.-autoriteit (EPA), waarbij een groot aantal manco's was geconstateerd. De initiatiefnemer was echter niet bereid aanvullende informatie te verstrekken, omdat volgens hem alles in het MER stond en heeft vervolgens een klacht ingediend bij het ministerie van Milieu in Ghana. Het initiatief is belangrijk voor Ghana omdat het een grote buitenlandse investering betreft. Ook het ministerie van Energie wil het project maar al te graag binnenhalen. Om uit de impasse te komen, heeft EPA, met medeweten van de initiatiefnemer, voorgesteld het MER door de Commissie te laten toetsen, om op die wijze een onafhankelijke 'second opinion' te verkrijgen. De Nederlandse Ambassade te Accra ondersteunde het verzoek. Bij de toetsing constateerden ook wij een groot aantal tekortkomingen. Inmiddels is besloten tot het opstellen van een nieuw MER.

Er zijn ook vrijwillige m.e.r.'s voor kleinere projecten, die bijvoorbeeld tegen m.e.r.-drempels aanzitten. Als een vrijwillige m.e.r. eenmaal gestart is, onderscheidt die zich overigens in niets van een verplichte procedure. Wij zijn ook niet meer of minder veeleisend in de richtlijnen of strenger of minder streng in de toetsing.

INTEGRALE EFFECTRAPPORTAGE IN DE PRAKTIJK

Een integrale effectrapportage brengt alle relevante belangen en gevolgen in hun onderlinge samenhang in beeld. In de ontwikkelingssamenwerking is dit al jaren de gangbare praktijk. En dat bevalt goed. Inmiddels komt er ook in Nederland steeds meer belangstelling voor integrale effectrapportage. De eerste praktijkervaringen zijn bemoedigend. Samen met de gebleken interesse van bestuurders geeft dit voldoende vertrouwen om verder te experimenteren. Dat kan in verschillende vormen, bijvoorbeeld een 'integrale milieueffectrapportage' of een goede afstemming van m.e.r. en reeds bestaande andere instrumenten, zoals de maatschappelijke kostenbatenanalyse.

De ontwikkelingssamenwerking ging in de vijftiger jaren van de vorige eeuw van start. In die tijd ontbraken in ontwikkelingslanden de mechanismen om andere dan de economische en financiële belangen te behartigen. De meeste landen hadden daar nauwelijks wetgeving voor, de lokale bevolking beschikte niet over andere

kanalen om haar stem te laten horen of er werd domweg niet geluisterd.

In de loop van ruim dertig jaar hebben allerlei evaluaties door de ontwikkelingsorganisaties geleid tot een systeem van projectvoorbereiding, waarin de verschillende

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING: BAKERMAT VAN DE INTEGRALE BENADERING

Ontwikkelingssamenwerking begon in de vijftiger jaren van de vorige eeuw als technische hulp. Het aanbieden van technische kennis in combinatie met kapitaal voor de ontwikkeling van infrastructuur zou leiden tot economische groei, afname van de armoede en algemene ontwikkeling van de bevolking, zo luidde het paradigma. Economen beoordeelden de projecten. Een interne rentevoet van 12% was maatstaf voor goedkeuring. Toen de verwachte resultaten uitbleven, zochten de economen hulp van deskundigen op het gebied van landbouw, veeteelt, visserij (het betreft doorgaans agrarische economieën) om de formules die aan de economische analyse ten grondslag lagen te vervolmaken. Plattelandsontwikkeling werd de nieuwe hype, de benadering bleef technologisch.

We schrijven begin zeventiger jaren, in de VS had m.e.r. het licht gezien en het succes van de ontwikkelingsprojecten bleef zeer matig. Begin tachtiger jaren begon zich bij ingenieurs een milieubewustzijn te ontwikkelen. Ook drong het besef door dat ontwikkeling niet zou plaatsvinden zonder betrokkenheid van de lokale bevolking. Bij de voorbereiding van projecten verschenen sociologen, antropologen en genderdeskundigen aan tafel; zij moesten de belangen van de lokale doelgroepen verkennen en vertolken – hun een stem geven. Ook kwam er aandacht voor de lokale uitvoeringscapaciteit voor projecten. Van een integrale werkwijze was nog geen sprake. De benadering was intersectoraal. De verschillende sectorale rapporten beïnvloedden de besluitvorming, de economische analyse bleef echter de basis. Eind tachtiger, begin negentiger jaren deed m.e.r. er z'n intrede. M.e.r. zette milieu meer expliciet op de agenda van ontwikkelingssamenwerking en maakte besluitvorming transparanter. De m.e.r.-procedures (met name die van de Wereldbank) bouwden voort op de verworvenheden van de brede intersectorale analyse en omarmden het idee dat een integrale benadering grote voordelen biedt. Inmiddels is er veel ervaring mee.

Foto: Ineke Steinhauer

EXPERIMENTEREN

belangen evenwichtiger tegen elkaar worden afgewogen. Milieueffectrapportage heeft al snel na haar introductie in de ontwikkelingssamenwerking een intersectorale benadering overgenomen en zelfs in één algemene effectrapportage geïntegreerd. De procedures en de besluitvormers zelf zijn meegegroeid in dit proces. De besluitvormers waren er al aan gewend dat deskundigen van allerlei pluimage gezamenlijk de keuzemogelijkheden inperkten. Met de introductie van de integrale effectrapportage trad er geen plotseling verlies aan handelingsruimte op.

We hebben in de praktijk van advisering voor ontwikkelingssamenwerking inmiddels flink wat ervaring opgedaan met integrale effectrapportage. Integraal is eigenlijk gangbare praktijk, met dien verstande dat we de verschillende effecten uiteraard alleen aan de orde stellen als het waarschijnlijk is dat ze zich voordoen. Zo worden economische aspecten alleen behandeld als de economische basis van een project aanvankelijk wankel lijkt. De zogenoemde verdelingsaspecten – welke bevolkingsgroep profiteert in welke mate van een project? – komen in vrijwel alle adviezen aan bod. De projecten vinden immers plaats in landen waar armoede heerst en vrijwel elk project stelt zich armoedebestrijding ten doel.

Foto: Ineke Steinhauer

INTEGRALE EFFECTRAPPORTAGE IN DE PRAKTIJK

BIOGASPROJECT NEPAL: VOORBEELD VAN EEN INTEGRALE EFFECTRAPPORTAGE

Een project in Nepal voorziet in de bouw van 100.000 biogasinstallaties om plattelandshuishoudens te voorzien van brandstof voor huishoudelijke doeleinden als koken en verlichting. Hoewel er al 70.000 van deze

installaties werden geplaatst, was niet vastgesteld wat de effecten van een dergelijke omvangrijke operatie zijn. In een integrale effectrapportage worden de effecten op de duurzaamheid van het landgebruik, op het bossenbestand en op de bijdrage aan de emissie van broeikasgassen onderzocht. Ook wordt gekeken naar de effecten op de gezondheid van het gebruik van het gas in plaats van het traditioneel gebruikte brandhout. Daarnaast richt het onderzoek zich op de veranderingen in de werklust van de vrouwen, die geen brandhout meer hoeven te verzamelen. Economische rekensommen zoals de kostenbatenanalyse worden gemaakt en de effecten op de werkgelegenheid worden berekend. Die zijn groot, want de gehele voorlichting over en de productie van de installaties wordt gedaan door kleine Nepalese bedrijven.

Foto: Arend Kolhoff

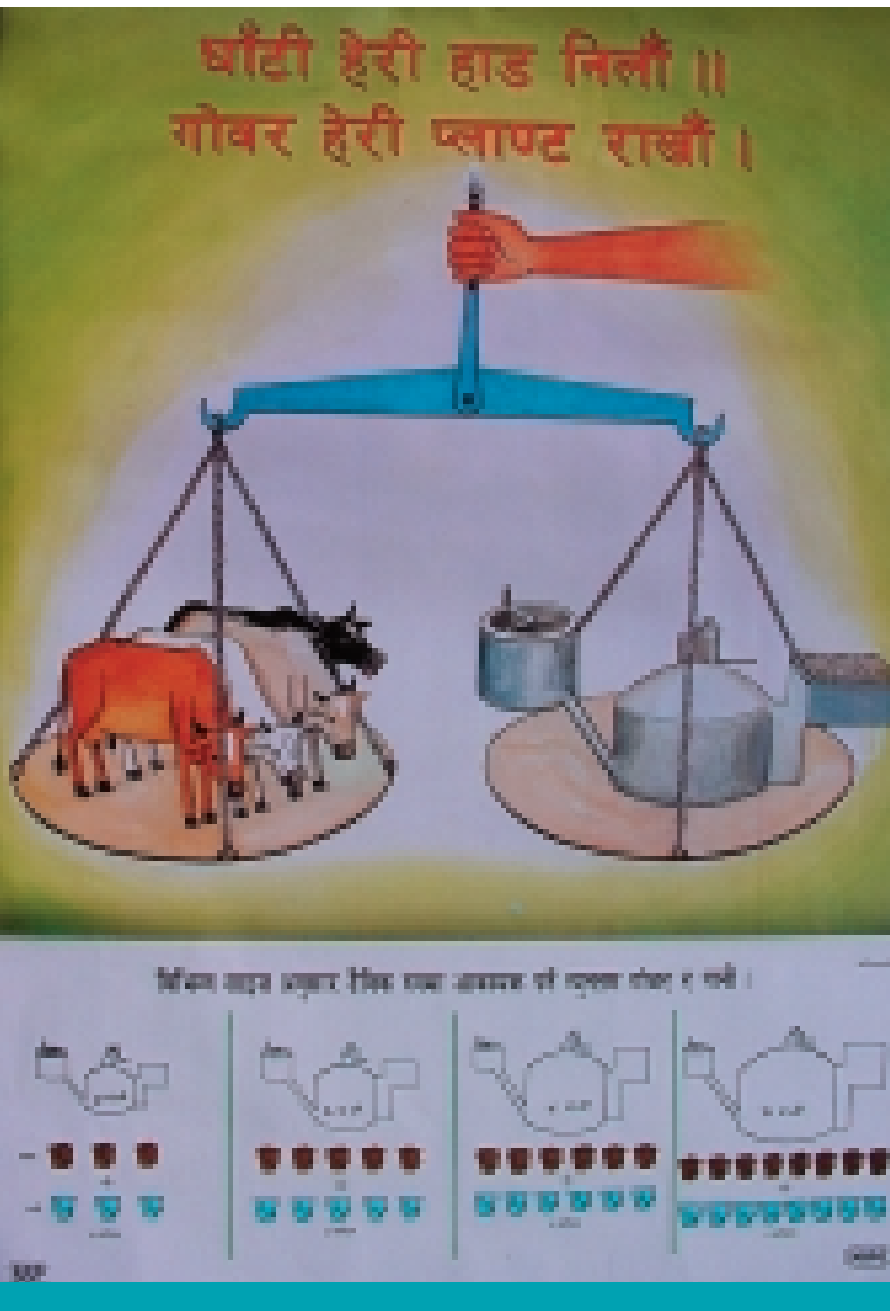
Ook in Nederland?

De behoefte aan een integrale effectrapportage was in Nederland lange tijd minder groot dan in het ontwikkelingswerk. Vanaf de jaren zestig werd de bevolking steeds mondiger en het recht op invloed op besluitvorming kwam wettelijk vast te liggen in inspraakprocedures en beroepsmogelijkheden. In principe was het mogelijk alle denkbare belangen bij besluitvorming te betrekken.

Eind jaren negentig ontstond evenwel het inzicht dat integrale effectrapportage ook voor Nederland van

belang kan zijn. Want inspraak biedt weliswaar de mogelijkheid vele belangen te laten meewegen, maar betrouwbare informatie over de relevantie van sommige van die belangen ontbrak soms. Een integraal effectrapport presenteert alle mogelijke relevante gevolgen van een initiatief in hun samenhang en brengt de verschillende af te wegen belangen helder in beeld. Volgens steeds meer mensen is dit te verkiezen boven een incompleet pakket studies of afzonderlijke sectorale rapporten. Een geïntegreerd rapport heeft ook als voordeel dat het een stevige basis biedt om de houdbaarheid van standpunten in inspraakreacties te toetsen.

EXPERIMENTEREN

← De bevolking is grotendeels analfabeet. Door middel van posters en stripverhalen wordt het project verduidelijkt.

Wij vinden dat het secretariaat van de Commissie een rol moet spelen in het streven naar een integrale benadering. De kwaliteit en transparantie van de besluitvorming is daarbij gebaat. Maar wat vinden onze deskundigen hiervan? We vroegen het hen in een enquête en tijdens een studiedag (maart 2001 te Utrecht). 85% van de geënquêteerden antwoordde dat we met dit streven op de goede weg zitten, maar tijdens de studiedag spraken de deskundigen zich genuanceerder uit: men vreest dat het milieubelang ondersneeuwt. De praktijk van advisering voor ontwikkelingssamenwerking suggereert dat deze vrees niet terecht is. Milieu blijkt niet de dupe van de bredere blik.

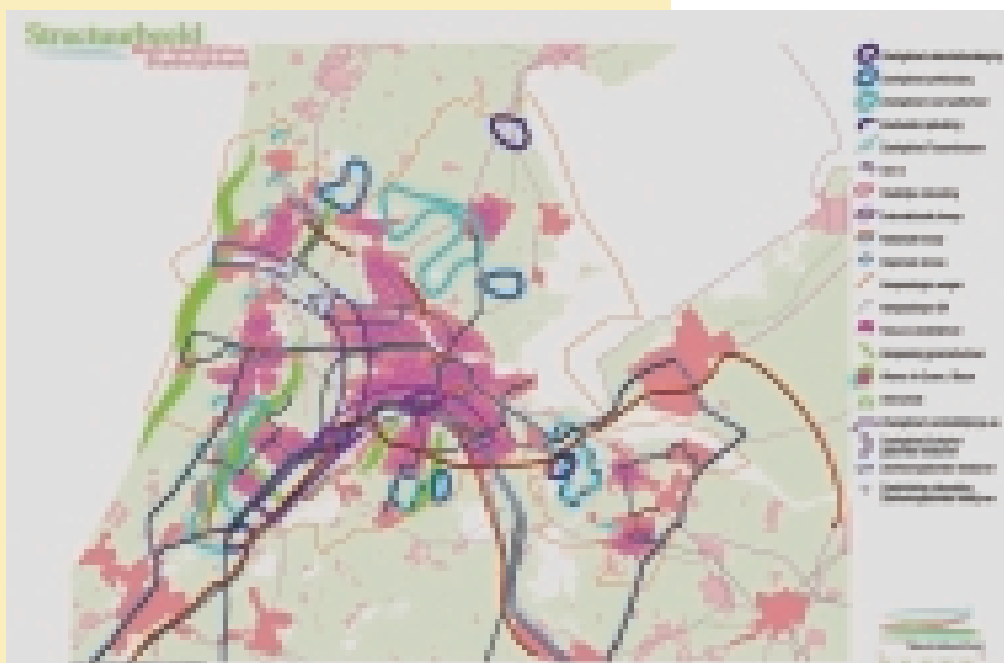
Verskillende verschijningsvormen

Bestuurders blijken in de praktijk geïnteresseerd te zijn in een integrale benadering. Dit heeft in 2001 geleid tot experimenten met enkele vormen van integrale effectrapportage. Een van

INTEGRALE EFFECTRAPPORTAGE IN DE PRAKTIJK

VOORBEELD: IMER 'KANSEN IN NETWERKSTAD NOORD-HOLLAND ZUID'

In 2001 brachten we een richtlijnenadvies uit voor het experimentele IMER 'Kansen in Netwerkstad Noord-Holland Zuid'. Centrale vraag is waar locaties voor wonen en bedrijvigheid gevonden kunnen worden, in samenhang met onder andere verbetering van beheer en kwaliteit van water, geleiding van mobiliteit en verbetering van milieu, ecologie en landschap. In het advies vragen we om behalve milieueffecten ook sociale effecten zoals de kans op integratie of segregatie van bevolkingsgroepen (getoetvorming) te onderzoeken. Verder zou er informatie moeten komen over sociaal-economische aspecten zoals effecten op werkgelegenheid en op de landbouw en meer duurzame vormen daarvan. Daarnaast vragen we de provincie aan te geven in welke mate ze de ontwikkeling van het betrokken gebied denkt te kunnen sturen en hoe gevoelig de strategie is voor fricties op de arbeidsmarkt.

Metropolitane Stedelijkheid: één van de alternatieve modellen in het MER.

Bron: Provincie Noord-Holland

die vormen is het 'integrale milieueffectrapport' of IMER. De m.e.r.-procedure vormt het kader om zo'n IMER op te stellen. Het rapport geeft informatie over milieueffecten en sociaal-economische effecten en maakt de samenhang daartussen inzichtelijk. Voordelen van een IMER zijn dat het milieubelang goed zichtbaar blijft, terwijl de afweging met andere belangen eenvoudiger wordt. Een nieuwe procedure – met alle complicaties vandien – is hiervoor niet nodig.

Een voorbeeld van een in 2001 opgestart experiment is de Strategienota Streekplan 'Kansen in netwerkstad Noord-Holland Zuid'. Voor deze strategienota wordt een vrijwillig IMER opgesteld. De richtlijnen voor dit project zijn inmiddels gepubliceerd.

Een ander voorbeeld is de experimentele integrale effectrapportage voor het project Deltametropool. Dit experiment is inmiddels succesvol afgerond. In ongeveer een

half jaar tijd zijn de belangrijkste voorliggende keuzen voor het parlement met een goede strategische effectrapportage onderbouwd. Overigens bleek niet alle informatie even makkelijk te leveren. De Commissie constateert in haar toetsingsadvies dat vooral de sociale effecten onderbelicht zijn gebleven vanwege gebrek aan kennis op dit punt. Ook blijkt het moeilijk de internationale economische effecten van een nieuwe Deltametropool in te schatten. Een tweede vorm van integrale rapportage is de 'duurzame ont-

ENTHOUSIASME OVER EFFECTRAPPORT DELTAMETROPOOL

Het kabinet heeft als ambitie om de Randstad te ontwikkelen tot een 'Deltametropool'. Dit betekent dat keuzen moeten worden gemaakt over verstedelijking, ruimte voor natuur, water, landbouw en beter openbaar vervoer tussen de grote steden. Deze onderwerpen hangen uiteraard met elkaar samen. Daarom is voor de onderbouwing van deze keuzen een integrale effectrapportage opgesteld, waarin zowel naar milieu-, sociale en economische effecten is gekeken. De Commissie is enthousiast over zowel de snelheid als de wijze waarop deze rapportage is uitgevoerd.

De verschillende mogelijkheden voor de Deltametropool zijn vertaald in een paar ruimtelijke modellen. De belangrijkste zijn een model met verstedelijking op de binnenring van de Randstad verbonden door een magneetzweefbaan, en een model met woningbouw op en buiten de ring verbonden door verbeterde treinverbindingen. Een van de uitdagingen in de effectrapportage was om uit de ruimtelijke criteria in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening een adequaat toetsingskader af te leiden. Dat was niet makkelijk, maar het is wel gelukt.

De modellen zijn vervolgens kwalitatief, en in een opvallend aantal gevallen ook kwantitatief, op de criteria in het toetsingskader met elkaar vergeleken. Dit is zeer transparant gebeurd. De resultaten zijn in de effectrapportage op verschillende manieren en vanuit verschillende invalshoeken gepresenteerd, zoals de ruwe data, naast scores op beleidsdoelen en samenvattende conclusies per aspect. Duidelijk en informatief. Het is de reden waarom we enthousiast zijn over dit effectrapport. Door de snelheid waarmee is gewerkt (zes maanden), lag de rapportage bovendien op tijd bij het kabinet om daadwerkelijk gebruikt te kunnen worden bij besluiten over bijvoorbeeld de magneetzweefbaan en het Groene Hart.

INTEGRALE EFFECTRAPPORTAGE IN DE PRAKTIJK

wikkelingsbeoordeling'. Dit houdt in dat de besluitvoorbereiding en de besluitvorming op zo'n manier wordt ingericht dat bestuurders projecten en plannen vanuit een duurzaamheidsperspectief kunnen ontwikkelen en verantwoorden. De Commissie heeft het initiatief genomen voor een werkgroep die hierover in 2001 een advies aan het kabinet uitbracht.

Welke vorm een integrale benadering ook krijgt, in alle gevallen is het belangrijk de verschillende gebruikte instrumenten goed met elkaar af te stemmen. Een voorbeeld is de 'maatschappelijke kostenbatenanalyse' of MKBA die bij infrastructuurprojecten van nationaal

belang verplicht is. De MKBA is een integrale beoordeling vanuit economisch perspectief. Het sterke punt van de MKBA is de poging effecten zo veel mogelijk in één eenheid (geld) uit te drukken. De inherente zwakte is dat dit niet met alle effecten mogelijk is. De combinatie van een MKBA en een integrale effectrapportage die zich richt op een zo objectief mogelijk totaaloverzicht van alle belangrijke effecten geeft daarom bestuurders en burgers een betere basis om keuzen te maken. MKBA en effectrapportage moeten dan wel goed op elkaar zijn afgestemd, zowel in tijd als in inhoud. Praktijkervaringen met bijvoorbeeld de HSL-Oost en de goederenspoorlijn Roosendaal-Antwerpen laten zien dat deze afstem-

AANBEVELINGEN VOOR DUURZAME ONTWIKKELINGSBEOORDELING

We hebben het initiatief genomen een werkgroep over 'duurzame ontwikkelingsbeoordeling' in het leven te roepen. Deze bracht in 2001 advies uit aan het kabinet. De belangrijkste aanbeveling van de werkgroep is om zo snel mogelijk praktijkervaring op doen door het uitvoeren van experimenten. Het advies schetst de contouren hiervoor, zoals:

- De duurzame ontwikkelingsbeoordeling moet geen 'toets achteraf' zijn. Het doel is vooral om overleg en afwegingen te faciliteren tijdens de totstandkoming van beslissingen. Het proces dat wordt gevolgd is daarmee net zo belangrijk als de inhoud van de beoordeling.
- Het zou te rigide zijn een bepaald proces verplicht te stellen. Wel moeten in alle gevallen de principes van 'goed bestuur' uitgangspunt zijn. Dit betekent een transparant proces, gebaseerd op geloofwaardige informatie en betrokkenheid van alle belanghebbenden.
- Duurzame ontwikkelingsbeoordeling impliceert samenwerking vanuit verschillende disciplines. In de praktijk is dat niet altijd gemakkelijk. Daarom moet gewaarborgd zijn dat in elk geval op sleutelmomenten in de besluitvoorbereiding de verschillende disciplines gezamenlijk keuzen maken.
- Voor de inhoud van de beoordeling beveelt de werkgroep aan om het standaardformaat aan te houden, zoals dit is ontwikkeld in de Nationale Strategie voor Duurzame Ontwikkeling. Dit betekent dat bij alle belangrijke projecten en plannen moet worden nagegaan hoe deze zich verhouden tot de 'hokjes' van de volgende matrix:

	Economische aspecten	Ecologische aspecten	Sociaal-culturele aspecten
Hier en nu			
Daar			
Later			

Het kabinet heeft de aanbeveling overgenomen en is gestart met de voorbereiding van de experimenten.

Spoor
door Bergen
op Zoom

EXPERIMENTEREN

ming nog niet altijd even goed is. In onze adviezen over deze projecten doen we enkele aanbevelingen voor verbetering.

Het gaat niet vanzelf

Een integrale benadering vergt vrijwel zeker gewijzigde (getrapte) besluitvormingstrajecten. En verandering wekt weerstand op. Daarnaast is het niet denkbeeldig dat een integrale analyse van effecten duidelijker dan sectorale analyses de haalbaarheid of onhaalbaarheid van keuzemogelijkheden laat zien. Dit is natuurlijk winst voor de kwaliteit van het besluit, maar bestuurders kunnen dit ervaren als een onprettige inperking van hun handelingsruimte. Dit betekent dat, zelfs indien er voor integrale benadering voldoende draagvlak is, doorvoering niet vanzelf zal gaan. Het zal veel communicatie en ondersteuning vergen.

Foto: Railinfrabeheer

M.E.R. EN MKBA: GOEDE AFSTEMMING WENSELIJK ÉN MOGELIJK

Voor een goede afstemming van m.e.r. en de maatschappelijke kostenbatenanalyse (MKBA) zijn de volgende aanbevelingen van belang:

- De twee instrumenten moeten elkaar wederzijds voeden met informatie. Het is dus belangrijk ze in de tijd goed op elkaar af te stemmen. Bij het project goederenspoor Roosendaal-Antwerpen was het MER al bijna klaar toen de MKBA nog moest starten.
- De informatie uit zowel MER als MKBA is nodig om bestuurders een volledig beeld te geven. Maar dan moeten de rapporten wel over hetzelfde gaan. Het MER voor de HSL-Oost beschreef bijvoorbeeld deels andere alternatieven dan in de MBKA geanalyseerd zijn.
- De eerste fase van de MKBA is een zogenoemde kentallen-KBA, een soort 'quick scan'. Ook deze KBA moet gevoed worden met voldoende milieu-informatie. Daartoe moet de m.e.r. tijdig starten.

Verder experimenteren

Ondanks de beperkte ervaring met integrale benaderingen in Nederland, denken we toch dat integrale effectrapportage haar nut zal bewijzen, zowel binnen m.e.r. als door een goede afstemming van m.e.r. met instrumenten voor sociale en economische rapportage. De tijd zal moeten leren wat dit betekent voor de ontwikkeling van m.e.r. en de taken van de Commissie. We moeten niet te snel willen gaan, want ook in het ontwikkelingswerk heeft het lang geduurd om een integrale benadering volledig van de grond te krijgen. Niettemin: bij ontwikkelingssamenwerking zijn de ervaringen gunstig, bestuurders en planners hebben hun interesse getoond, en er komen in Nederland steeds meer participatieve vormen van besluitvorming. Dat alles geeft voldoende vertrouwen om verder te experimenteren met integrale effectrapportage. Wij zijn er in elk geval klaar voor.

VERRASSENDE UITSPRAKEN MAKEN REPARATIES

M.E.R. VOOR DE RECHTER EN IN HET NIEUWS

Vanwege 'm.e.r.-perikelen' kreeg een aantal grootschalige projecten in het afgelopen jaar veel aandacht in de media, waaronder de woningbouwlocaties Waalsprong en Kernhem en het multimodale transportcentrum (MTC) Valburg. Hoewel er destijds een MER was gemaakt voor een strategisch plan werden sommige besluiten toch door de rechter vernietigd, omdat er bij de latere, meer concrete plannen geen MER was gevoegd. Gelukkig is het nog steeds mogelijk een zinvol MER te maken voor een strategisch plan, maar dan moet dit plan wel 'concrete beleidsbeslissingen' bevatten. Een reconstructie van de gang van zaken en aanbevelingen voor de praktijk.

Voor de juridische aanloop moeten we eerst terug naar het voorjaar van 1998: de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State over glas-tuinbouw in de gemeente Reimerswaal. Er was destijds noch voor het Zeeuwse streekplan, noch voor het bestemmingsplan een m.e.r.-procedure doorlopen. Bij de vaststelling van het bestemmingsplan liep de gemeente Reimerswaal vast. De rechter vond namelijk dat er alsnog een MER moest komen. Deze uitspraak leek een correctie te zijn op het feit dat er nog helemaal geen MER was gemaakt. Maar de constatering in die rechterlijke uitspraak dat het streekplan *geen concrete beleidsbeslissing* bevatte, heeft – achteraf gezien – de basis gelegd voor een voor m.e.r. nieuwe en ingrijpende juridische ontwikkeling.

Waalsprong en Kernhem

De uitspraak over de Waalsprong bij Nijmegen van begin 2000 bouwde voort op de Reimerswaaluitspraak. Het bevoegd gezag vroeg bij het structuurplan een ontheffing voor de m.e.r.-plicht aan, omdat er in een eerder stadium al een MER was gemaakt. De Afdeling overwoog echter

dat in het structuurplan 'Land over de Waal' geen afgewogen en finale beslissingen waren genomen over het plangebied. De ontheffingsaanvraag – om geen MER te hoeven maken voor het structuurplan 'Land over de Waal' – was derhalve *zinledig*, zo oordeelde de rechter. Daaruit valt af te leiden dat er nog steeds niet was voldaan aan de m.e.r.-plicht en dat er vervolgens op bestemmingsplan-niveau alsnog een MER gemaakt moet gaan worden.

De woningbouwlocatie Kernhem, ten noorden van Ede, werd als derde door deze nieuwe ontwikkeling getroffen in december 2000. In dit geval was er een MER gemaakt voor het streekplan. In de bodemprocedure merkte de Afdeling op dat het streekplan geen concrete beleidsbeslissing bevatte. Dus had het MER dat voor het streekplan was gemaakt, niet geleid tot opheffing van de m.e.r.-plicht en had de gemeenteraad van Ede het bestemmingsplan niet mogen vaststellen zonder vooraf een MER gemaakt te hebben.

Deze definitieve uitspraak kwam voor de gemeente Ede hard aan. Want er ging namelijk een voorlopige voorzie-

Foto: Gemeente Ede

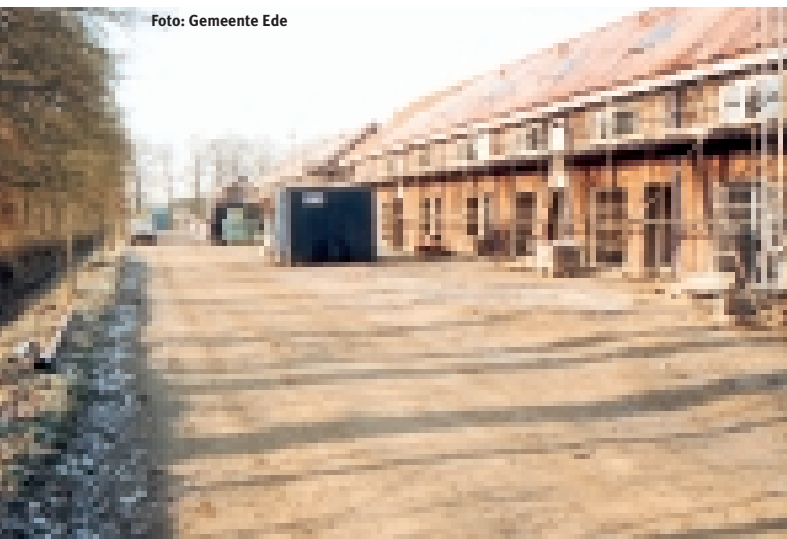

Foto: Jac van der Wiel fotografie

NODIG

KERNHEM: HERGEBRUIK 'OUD' MER EN AANVULLENDE NOTITIE

In het jaar 2000 is de bouw van de woonwijk Kernhem in Ede al lang begonnen, er zijn al zo'n 700 huizen gebouwd. De locatie is beschreven in een MER uit 1994, ten behoeve van het streekplan. Tot schrik van de provincie Gelderland en de gemeente Ede spreekt de Raad van State in december 2000 uit dat niet aan de m.e.r.-plicht is voldaan, omdat het bouwen van een woonwijk in Kernhem niet is vastgelegd in een 'concrete beleidsbeslissing'. De bouw wordt stilgelegd, maar dit kost veel geld en er zijn veel gedupeerden. Daarom hebben de provincie en de gemeente haast. Ze besluiten tot het nemen van de

snelste weg en dat is in hun ogen om in een herziening van het streekplan alsnóg een concrete beleidsbeslissing over Kernhem te nemen. Voor de onderbouwing wordt het oude MER opnieuw gebruikt, dus voor hetzelfde besluit, namelijk een locatieafweging op streekplanniveau. Er wordt geen detaillering op bestemmingsplanniveau gegeven. Het oorspronkelijke MER voor het streekplan is alleen al zeven jaar oud. Aanvullend op het oude MER wordt daarom een notitie opgesteld met de relevante ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan. Van tevoren heeft de Commissie op verzoek van de provincie in een informele voortoetsing aangegeven welke zaken in deze notitie aan bod zouden moeten komen.

Wij hebben het oude MER en de notitie als één geheel getoetst. De alternatieve locaties, waaronder het MMA, blijken af te vallen, omdat daar inmiddels andere ontwikkelingen gaande zijn. In het ontwerp van de woonwijk worden wel maatregelen uit het MMA, zoals inpassing van houtwallen, overgenomen. Ook worden er minder huizen gebouwd dan aangegeven in het oude MER, waarbij het meest gevoelige gebied, de Doesburgerbuurt, wordt ontzien. Al met al zijn de milieueffecten minder ingrijpend dan voorzien in het oude MER. Met een paar aanbevelingen, gericht op maatregelen ter bescherming van fauna en met name de vleermuizenkolonies op het landgoed Kernhem, hebben wij het MER van een positief toetsingsadvies voorzien.

Foto: Gemeente Ede

ningsprocedure aan de definitieve bodemuitspraak vooraf. Hierin stelde de Afdelingsvoorzitter – zonder enig voorbehoud – dat er geen specifiek MER nodig was voor het bestemmingsplan. In deze Voorzittersuitspraak van mei 1999 werd echter niet de kwestie van de concrete beleidsbeslissing in de overweging betrokken.

Verrassend

De uitkomsten in de zaken Waalsprong en Kernhem zijn verrassend. Wij zijn er niet gelukkig mee, want deze uitspraken doen geen goed aan de bereidheid van bestuurders tot toepassing van m.e.r. op strategisch niveau. En dit terwijl de m.e.r.-wetgever bij een aantal ruimte-

M.E.R. VOOR DE RECHTER EN IN HET NIEUWS

lijke besluiten nadrukkelijk een voorkeur heeft voor het toepassen van m.e.r. op het strategische niveau.

De Commissie vindt dat m.e.r. het beste zo vroeg mogelijk in het besluitvormingstraject kan worden ingezet, want dan valt er nog veel te kiezen. Juist in dat stadium heeft het meerwaarde om via een MER goed naar verschillende alternatieven te kijken. Zo kan een discussie over bijvoorbeeld locaties worden afgerond voordat de exacte inrichting van de locatie aan de orde komt. Nadere beschouwing leert dat het gelukkig nog steeds mogelijk is zinvolle milieueffectrapporten te maken voor strategische plannen, mits die plannen maar wel concrete beleidsbeslissingen bevatten.

Anticiperen: is art. 7.16 Wm dé oplossing?

De m.e.r.-procedure voor zowel de Waalsprong als voor Kernhem moest worden overgedaan. Betekent dit weer helemaal van voor af aan beginnen aan een compleet nieuw MER? Dan zou er veel tijd verloren gaan en verdwijnt er ook nog eens een 'positief getoetst' MER in de la, terwijl die m.e.r.-informatie mogelijk nog wel bruikbaar is. Behalve helemaal opnieuw beginnen, valt misschien te overwegen een ontheffing aan te vragen – daar wijst de rechter ook in zijn vonnissen op – maar dat is een zeer lastige en moeizame procedure, vaak zonder dat er sprake is van enige tijdswinst.

De Commissie heeft actief meegedacht over een snelle, maar wel verantwoorde oplossing. Het betrof bij zowel de Waalsprong als Kernhem projecten waarbij het reeds bestaande MER een positief toetsingsadvies had gekregen van de Commissie. Het idee is toen opgekomen om artikel 7.16 van de Wet milieubeheer (Wm) te gebruiken. Dit wetsartikel biedt de mogelijkheid een MER opnieuw te gebruiken wanneer een alternatief al in dat MER is beschreven, en daarmee de startnotitie- en richtlijnenfase over te slaan. De initiatiefnemer wint dan tijd en gebruikt het oude MER optimaal. Ondertussen is gebleken dat de Voorzitter van de Afdeling bestuursrecht-

Foto: Jac van der Wiel fotografie

WAARSCHUWINGEN BIJ ART. 7.16 WM

De art. 7.16 Wm-procedure moet beschouwd worden als een zelfstandige m.e.r.-procedure, waarbij het MER aan alle wettelijke vereisten moet voldoen en toegespitst moet zijn op het nieuw te nemen besluit. Bij gebruik van een art. 7.16 Wm-procedure verdienen de volgende punten dan ook veel aandacht:

- Is de oude MER-informatie nog voldoende actueel (zijn bijvoorbeeld gebruikte prognoses nog reëel of achterhaald)?
- Zijn er nieuwe ontwikkelingen te melden die nog niet in het oude MER aan bod zijn gekomen (bijvoorbeeld ten aanzien van de Vogel- en Habitatrichtlijn)?
- Heeft het initiatief veranderingen ondergaan waardoor oude MER-informatie niet meer bruikbaar is?
- Past het detailniveau van de oude MER-informatie bij het nieuw te nemen besluit?
- Is het oude meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) wel bruikbaar voor het nieuw te nemen besluit?
- Zijn de oude en nieuwe MER-informatie voldoende overzichtelijk (is er in elk geval een nieuwe, complete en overzichtelijke samenvatting)?

spraak van de Raad van State – in de meest recente Kernhem II-uitspraak van december 2001 – heeft ingestemd met het gebruik van dit wetsartikel voor de reparatie van de Kernhemprocedure.

De Commissie heeft in 2001 te maken gekregen met vijf projecten waarbij beroep is gedaan op de art. 7.16-procedure: Kernhem, Almere Stichtse Brug, Almere Hout Zandophoging, Leidsche Rijn en MTC Valburg. In een aantal gevallen is de Commissie niet tevreden over de uitkomsten. Er zijn enkele rapporten aangeboden die nauwelijks voldeden aan de wettelijke vereisten, niet of beperkt bruikbaar waren ter onderbouwing van het nieuw te nemen besluit en die de benodigde informatie zo versnipperd presenteerden dat het bijna onmogelijk was een goed beeld van het voornemen te krijgen.

Het meedenken door de Commissie, om de gerezen problemen op te lossen, heeft dus helaas niet altijd tot de gewenste snelle afwikkeling geleid. Gebleken is dat bij beroep op art. 7.16 Wm er in elk geval een actualisatie van het oorspronkelijke MER moet plaatsvinden. En in geval van complexe besluitvorming biedt art. 7.16 Wm vaak onvoldoende uitkomst voor alle te nemen nieuwe besluiten. Terugkijkend op de eerste ervaringen met de toepassing van art. 7.16 Wm kunnen we constateren dat het praktische gebruik daarvan onder voorwaarden wel mogelijk is, maar dat het heel wat meer vraagt van de initiatiefnemer dan alleen een 'oud MER' opnieuw in procedure brengen.

WEBSITE VERDER UITGEBREID

COMMUNICATIE BLIJFT SPEERPUNT

Al enige tijd heeft de Commissie als beleidslijn om actief contact te zoeken met de gebruikers van de adviezen, en de pers en de media van informatie te voorzien. De contacten met de leden en adviseurs zijn eveneens belangrijk. De deskundigendag die in maart plaatsvond, heeft bijvoorbeeld een aantal conclusies opgeleverd waar wij als Commissie verder mee kunnen. Het aantal bezoekers aan de website groeit intussen gestaag, net als trouwens de hoeveelheid informatie die daar te vinden is. De zoekmogelijkheden worden verder uitgebreid.

Communicatie naar gebruikers van onze adviezen en – voor Nederlandse projecten – naar politiek, pers en media heeft ook in 2001 veel aandacht gekregen. Daarmee beogen we de effectiviteit van m.e.r. en van onze adviezen te vergroten. Dat een brede doelgroep ons inmiddels steeds beter weet te vinden, is voor ons een teken dat het milieueffect-rapport en ons advies als informatiebron beter gebruikt worden in de publieke discussie in Nederland.

Pers en media

Bij controversiële projecten volgen de pers en de media het werk van de Commissie op de voet. Nationale en regionale pers en media willen graag vooraf weten wanneer de adviezen zullen verschijnen, zodat zij zich kunnen voorbereiden. Onze website is daarom uitgebreid met een actueel overzicht van uit te brengen adviezen.

Om te bevorderen dat beschikbare milieu-informatie ook daadwerkelijk gebruikt wordt, hebben we in 2001 regelmatig met persberichten en persgesprekken zelf de publiciteit gezocht, zoals in het geval van de IJzeren Rijn, de tweede Maasvlakte, offshore windparken, de Deltametro-pool en natuurlijk Schiphol. De respons in dagbladen en vakbladen is over het algemeen goed. Daar gaan we dus zeker mee door.

Belangstelling was er ook voor de mening van de Commissie over de vraag hoe er in m.e.r. wordt omgegaan met beschermde soorten als kamsalamander en zeggekorfslak. Radio I en vakbladen hebben hieraan aandacht besteed.

Overheden, adviseurs, belangengroepen

Plannenmakers, adviesbureaus en overheden benaderen zeer regelmatig het secretariaat met specifieke vragen over hoe m.e.r. op een goede manier ingepast kan worden in het besluitvormingsproces. Recente juridische proce-

dures zijn daar mede aanleiding voor. Het secretariaat denkt graag mee door praktijkervaringen in te brengen en mogelijke opties aan te dragen. Wel benadrukken we daarbij altijd dat dit niet betekent dat de Commissie groen licht geeft voor een te volgen lijn. Hierin zal het bevoegd gezag altijd zijn eigen keuze moeten maken.

Regelmatig nemen ook belangengroeperingen en individuele belanghebbenden contact met ons op. Wanneer het advies is afgerond, gaan we in op vragen over de manier waarop wij met inspraakreacties zijn omgegaan. Een aantal keren hebben belangengroepen ons gevraagd of zij hun standpunt bij ons mondeling konden toelichten. Om een onafhankelijke positie in te kunnen blijven nemen, doen wij dit in principe niet. Wij ontvangen immers altijd de schriftelijke inspraakreacties en daarin moeten de voor onze advisering belangrijke opmerkingen en suggesties te vinden zijn. Bij hoge uitzondering gaan we, in overleg met het bevoegd gezag, wel op zo'n verzoek in, namelijk wanneer waardevolle nieuwe informatie naar voren komt die niet in de schriftelijke reactie kon worden opgenomen. Dit was het geval bij het project Dijkverbetering Achter Ramspol, waar een inspreker een uitgebreide toelichting heeft gegeven op een waardevol alternatief, dat hij in hoofdlijnen in een schriftelijke reactie had ingebracht.

Overigens beantwoordt Infomil, de infodesk van VROM, de meer algemene vragen over m.e.r. Regelmatig stemmen we dit met elkaar af.

Contacten met deskundigen

In maart 2001 heeft de eerste deskundigendag van de Commissie plaatsgevonden. Ruim 100 deskundigen gaven gehoor aan onze uitnodiging om met elkaar en met ons te discussiëren over de toekomstige lijnen in ons werk. De gespreksonderwerpen waren: vaker adviseren tijdens het planproces naast de formele adviesmomenten,

de Volkskrant

2 / VRIJDAG 21 SEPTEMBER 2001

'Heropen historisch spoor IJzeren Rijn'

Het oorspronkelijke traject van de spoorweg tussen Antwerpen en het Ruhrgebied, spaart het milieu het meest, aldus een onderzoekscommissie. Het pleidooi voor hergebruik van het historisch tracé stuit in Limburg op weerstand.

Van onze verslaggever
Peter de Graaf

MAASTRICHT

Langzaam maar zeker wordt de weg geëffend voor de ingebruikname van het historisch tracé van de IJzeren Rijn, de spoorweg tussen Antwerpen en het Ruhrgebied die door Midden-Limburg loopt. Deze week bevestigde de commissie voor de milieueffectrapportage de uitkomsten van het milieuonderzoek dat Railinfrabeheer in mei publiceerde.

Railinfrabeheer concludeerde dat van de zeven onderzochte varianten (en twee alternatieven)

het historisch tracé het milieuvriendelijkst is. De MER-commissie toetste die resultaten en noemt ze 'plausibel' en 'goed onderbouwd'. De provincie Limburg staat opnieuw op haar achterste benen. 'Hoogst verbaasd' en 'volkomen verrast', zijn ze op het gouvernement in Maastricht.

Want het historische tracé loopt dwars door woonwijken in Weert en Roermond en doorkruist ook nog eens het Nationaal Park de Meinweg, alsmede het natuurgebied van de Budeler- en Weeterbergen. Hoezo milieuvriendelijk?

'Wij hebben een andere inschatting van veiligheid, natuur en leefbaarheid', schamperde de Limburgse gedeputeerde M. Vestjens (verkeer). Toch kan de uitkomst van de milieueffectrapportage (en de toetsing daarvan) nauwelijks verrassend worden genoemd.

Er zijn zeven varianten over het grondgebied van Noord-Brabant en Limburg onderzocht. Volgens Railinfrabeheer veroorzaken de alternatieve routes veel meer schade aan mens en natuur. Want het historisch tracé ligt er al

'Daarvoor hoeven geen extra huis- en natuur te worden gesloopt', aldus woordvoerder E. van Engelen.

Bovendien kunnen diverse maatregelen de milieuschade beperken. Zo kan de spoorlijn door de Meinweg (bij Roermond) worden ondertunneld en door de Weeter- en Budelerbergen worden overpakt. Die specifieke

Goederentreinen uit België dwars door Limburg

milieumaatregelen kosten wel een half miljard extra. 'Aantasting van de vogel- en habitatrichtlijngebieden wordt hiermee volledig voorkomen', aldus Railinfrabeheer.

Die conclusie vindt de MER-commissie wat al te kort door de bocht. Ze waarschuwt dat bij de uitvoering van de werkzaamheden nog eens goed en gedetailleerd ('per meter spoorlijn') gekeken moet worden naar de effecten

voor de waterhuishouding en beschermde diersoorten, zoals nachtzwaluw, zandhagedis en kamsalamander. Maar dat gebeurt pas nadat minister Netelenbos (verkeer) haar tracébesluit heeft genomen, vermoedelijk medio november.

Het begint er steeds meer op te lijken dat Netelenbos op basis van de lopende procedure nauwelijks tot een ander besluit kan komen dan heractivering van het historische tracé, hoe moeilijk dat ook valt in Limburg én de Tweede Kamer. Nederland heeft zich verplicht België ter wille te zijn en 'recht van overpad' richting Ruhrgebied te verlenen. Die afspraak is vastgelegd in het Scheidingsverdrag uit 1839 en België laat niet na daarop te wijzen. Bovendien is de IJzeren Rijn nog tot 1991 in gebruik geweest als spoorlijn.

Netelenbos moet eigenlijk twee keuzes maken: één voor de tijdelijke oplossing vanaf 2002 en één voor het definitieve traject vanaf 2008. Het historisch tracé is de makkelijkste, snelste en goedkoopste oplossing op Nederlands

grondgebied. Bovendien draait België op voor het leeuwendeel van de kosten.

Dat Limburg dwars ligt, is niet verwonderlijk. De Limburgers kopen niks voor de Belgische goederentreinen die over hun grondgebied denderen. België wil in januari al voorzichtig beginnen met één trein per dag. Over een jaar moet de frequentie zijn opgevoerd tot vijftien treinen. Als het tracé definitief is vastgelegd, gaat het zelfs om 45 treinen.

Limburg ziet de IJzeren Rijn het liefst buiten haar grondgebied en geeft de voorkeur aan de Montzenroute, de bestaande spoorlijn tussen Antwerpen, Hasselt, Tongeren en Keulen. Maar daar volgt België niets voor. Die lijn bevat bovendien enkele lastige hellingen voor zware goederentreinen.

Op lange termijn opteert Limburg nog steeds voor een nieuwe spoorlijn langs de snelweg (A 73) tussen Antwerpen, Eindhoven en Venlo. Maar die variant is onlangs in een apart onderzoek al afgewezen als te bewerkelijk en te duur (8 miljard gulden).

meer integraal adviseren en het verbeteren van de kwaliteit van onze adviezen.

Uit deze dag is ons ook gebleken dat de deskundigen behoefte hebben aan actuele informatie over algemene ontwikkelingen in de advisering van de Commissie en over de doorwerking van hun advies in besluiten. Meer algemene ontwikkelingen zullen we gaan melden in nieuwsbrieven. De doorwerking per project zullen we beter aan de werkgroepen doorgeven.

Ontwikkelingssamenwerking

Bij m.e.r.-procedures voor projecten in ontwikkelingsamenwerking is er geen verplichting de Commissie in te schakelen. Goede communicatie over wat onze toegevoegde waarde kan

Commissie voor de milieueffectrapportage

Persbericht IJzeren Rijn

18 september 2001, voor onmiddellijke publicatie

MER IJzeren Rijn: effectbeschrijving goed, internationale afstemming onvolledig

In het milieueffectrapport (MER) worden de effecten van realisering van het historische tracé van de IJzeren Rijn vergeleken met effecten van alternatieve tracés op Nederlands grondgebied. Dit MER geeft, met de op verzoek van de Commissie verstrekte aanvullende gegevens, veel en goede informatie voor een keuze tussen tracés op Nederlands grondgebied. Maar de aansluiting met de uitlopende internationale studie, waarin ook tracés op België en Duits grondgebied zijn onderzocht, is onvolledig. Een vóórtijdige vergelijking van grensoverschrijdende tracés is hierdoor niet mogelijk. Dit schrift de Commissie m.e.r. in het advies dat zij onlangs uitbracht aan de ministers van Verkeer en Waterstaat en VROM.

De Commissie spreekt in haar advies waardering uit voor de verstrekte informatie over effecten van de in het MER onderzochte alternatieven. Dit geldt met name voor de effecten op natuur, bodem en water en landschap. Ook is op een goede manier invulling gegeven aan de vereisten op basis van de Natuurbeschermingswet en de Europese Habitatrichtlijn.

Het MER concludeert dat het bestaande historische tracé, dat loopt door de Meinweg, als het meest milieuvriendelijke tracé kan worden aangemerkt. Voor de onderbouwing effecten op de waterhuishouding en beschermde soorten. Op basis van deze informatie concludeert de Commissie dat er inderdaad voldoende aanknopingspunten zijn om in stand te kunnen houden. Meer gedetailleerd onderzoek naar de waterhuishouding en specifieke bouwmethoden en insiching zal dit echter nog wel moeten bevestigen.

Naast het MER is een internationale studie verricht, die zich richt op tracés in de drie betrokken landen België, Duitsland en Nederland. De Commissie is niet gewaagd de internationale studie te toetsen, maar heeft kunnen constateren dat de afstemming met het Nederlandse MER onvolledig is. In de internationale studie scoort het alternatief via Roermond en Venlo (het B-tracé) hoog. Dit B-alternatief is in het Nederlandse MER niet uitgewerkt omdat het vroegtijdig een problematische ruimtelijke aanpak oplevert. Uit de verstrekte informatie concludeert de Commissie dat de internationale studie waarschijnlijk een te hoge waardering geeft aan het B-tracé op Nederlands grondgebied door het globale niveau van de effecten- en exploitatie- en in standhouding van waardevolle natuurgebieden. Of het verschil in detailniveau in beide studies ook consequenties heeft voor de waardering van milie-

De Commissie voor de milieueffectrapportage is een onafhankelijke commissie van deskundigen. Zij adviseert over de inhoud van milieueffectrapportages. Informatie over het werk van de Commissie is te vinden op www.commissiemer.nl.

Page 1 van 2

WEBSITE VERDER UITGEBREID

COMMUNICATIE BLIJFT SPEERPUNT

zijn, is dus essentieel. Onze doelgroep is in achtergrond zeer divers en verspreid over de wereld. Het gaat onder andere om ambassades, nationale overheden met uiteenlopende bestuursculturen, commerciële bedrijven en financieringsinstellingen. Op verschillende niveaus en langs verschillende kanalen zullen wij hen actiever dan tot op heden gaan informeren over ons werk.

De aard van de advisering over ontwikkelingsprojecten maakt het nodig dat het secretariaat zeer actief contact heeft met de gebruikers van onze adviezen, waaronder ook plaatselijke belangengroeperingen. We gaan ons in 2002 beraden over de manier waarop we onze adviezen voor ontwikkelingssamenwerking ook onder de aandacht kunnen brengen van een breder publiek.

Website

Actuele, nuttige informatie geven over de toepassing van m.e.r. en over de adviezen van de Commissie voor een brede doelgroep in binnen- en buitenland: dat was de basisgedachte bij de opzet van de website (zie ook de achterflap). De stijgende bezoekersaantallen geven aan dat de site in een toenemende behoefte voorziet. Zo waren er in september 2001 nog zo'n ruim 1200 bezoekers en in januari 2002 al bijna 2000.

De meest geraadpleegde pagina's op het Nederlandse deel van de site zijn de teksten van onze adviezen. Inmiddels staan er zo'n 300 op de site. Dit aantal groeit met tien tot vijftien per maand. Ze blijken vooral interessant voor MER-makers, bevoegde instanties en initiatiefnemers. Maar ook

CONCLUSIES DESKUNDIGENDAG

De deskundigendag in maart 2001 in Utrecht heeft de volgende conclusies opgeleverd:

- De Commissie moet blijven adviseren over een goede *inpassing van m.e.r. in het planvormingsproces*.
- De Commissie moet echter *niet gaan adviseren over de opzet van het planvormingsproces zelf of deelnemen aan overlegcircuits*, want dat zou onze onafhankelijke positie in gevaar brengen.
- Het is een goede ontwikkeling om tijdens het m.e.r.-traject *meerdere malen op verzoek te adviseren*. Onze advisering sluit dan beter aan op belangrijke beslismomenten tijdens het traject, zoals een eerste inperking van alternatieven. We verbinden er wel drie voorwaarden aan: (1) er moet voldoende tijd zijn om een goed advies te kunnen opstellen, (2) het advies is openbaar en (3) er moeten op meerdere momenten in het proces voldoende mogelijkheden zijn voor brede inspraak.
- Bij de evaluatie van experimenten met *meer integrale advisering* is het belangrijk goed na te gaan of de informatie nog hanteerbaar blijft en of het milieubelang niet ondergesneeuwd raakt. De deskundigen zagen dit als belangrijke risico's.
- De suggestie om met *een nieuw integrerend kader* te gaan werken wordt opgepakt. Daarbij worden vanuit één integrale startnotitie verschillende sectorale studies (waaronder m.e.r.) opgestart, waarvan de resultaten worden geïntegreerd in één einddocument.
- *Scoping en consistentie* in advisering zijn en blijven essentieel voor de kwaliteit van de adviezen. Dit betekent: selectief zijn in de richtlijnen- en de toetsingsfase. Het secretariaat gaat na of er (juridische) risico's aan verbonden zijn wanneer een MER zich uitsluitend richt op hoofdzaken en zal het resultaat hiervan met MER-makers en andere betrokkenen bespreken. Om de consistentie te verbeteren zullen meer dan tot nu toe gebeurde, de deskundigen binnen één discipline met elkaar in gesprek worden gebracht, wanneer zich ontwikkelingen voordoen die vragen om afstemming. In 2001 hebben we dit bijvoorbeeld gedaan voor olie- en gaswinningsprojecten.

andere geïnteresseerden zoals de schrijvende pers en medewerkers bij radio en televisie maken vaak gebruik van deze teksten. Voor deze doelgroep is in 2001 de website uitgebreid met een pagina met lopende projecten en de verwachte datum waarop het advies wordt uitgebracht.

Van alle projecten is ook beknopte en overzichtelijke achtergrondinformatie op te roepen. De projecten zijn te vinden via diverse ingangen. Zo is er een index op provincie, op type project en op datum van het verschijnen van een advies. Het is de bedoeling in de loop van 2002 de zoekmogelijkheden verder uit te breiden, zodat het voor een bezoeker bijvoorbeeld mogelijk wordt zelf een lijst samen te stellen van bepaalde typen projecten in een bepaald gebied.

Naast het gedeelte met de gegevens over de Nederlandse projecten is er ook een uitgebreid Engelstalig gedeelte, gericht op onze activiteiten met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking. In dit deel zijn eveneens onze adviesteksten te vinden (inmiddels bijna 50) en is achtergrondinformatie over projecten in diverse landen op te roepen, veelal in het Engels en soms in het Spaans. Daarnaast zijn er 'landenprofielen' op te vragen, die voor een groot aantal ontwikkelingslanden de m.e.r.-wetgeving en -praktijk beschrijven. Verder vermelden we in welke landen en regio's we zijn betrokken bij institutionele ondersteuning en trainingen. De informatie is bedoeld voor een breed samengesteld publiek. Prioritaire groepen zijn overheidsinstanties, m.e.r.-netwerken waarin een aantal landen vertegenwoordigd zijn, Nederlandse ambassades, adviesbureaus, en nationale en internationale niet-gouvernementele organisaties.

Natuurlijk biedt de site ook informatie over te bestellen brochures en een overzicht van de medewerkers van de Commissie en hun taken. Dat maakt het mogelijk gericht contact te leggen.

BIJLAGE 1

SAMENSTELLING VAN PRESIDIUM, BESTUUR EN SECRETARIAAT VAN DE COMMISSIE VOOR DE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE IN 2001

voorzittersoverleg

voorzitter

ir. N.G. Ketting (Niek)

plaatsvervangend voorzitters:

dr.ir. G. Blom (Gerrit)

ir. M.M.U. van Dis (Maarten) (tot 1 juni 2001)

dr.ir. J.J.T.M. Geerards (Joseph)

drs. H.G. Ouwkerk (Hans) (vanaf 1 december 2001)

drs. A. Pijpers (OS) (Anton)

drs. J.G.M. van Rhijn (Marieke) (vanaf 1 november 2001)

drs. L. van Rijn – Vellekoop (Leni)

dr. D.K.J. Tommel (Dick)

ir. H.J. van der Velden (Aad) (vanaf 1 september 2001)

bestuur

voorzitter

ir. N.G. Ketting (Niek)

secretaris/penningmeester:

ir. M.M.U. van Dis (Maarten) (tot 1 juni 2001)

drs. L. van Rijn – Vellekoop (Leni) (vanaf 14 december 2001)

bestuursleden

G. de Boer (Geert) (tot 1 juni 2001)

prof.dr. J.M. Cramer (Jacqueline) (vanaf 14 december 2001)

drs. P.L.B.A. van Geel (Pieter) (vanaf 14 december 2001)

dr. D.K.J. Tommel (Dick) (vanaf 14 december 2001)

ir. J. van der Vlist (Hans) (tot 1 mei 2001)

gevolmachtigden

drs. S.A.A. Morel (Stefan)

drs. J.J. Scholten (Jules)

management team

algemeen secretaris en directeur

drs. J.J. Scholten (Jules)

adjunct secretarissen

ir. V.J.H.M. ten Holder (Veronica)

drs. S.A.A. Morel (Stefan) (tevens plaatsvervangend directeur)

drs. R.A.A. Verheem (Rob)

werkgroepsecretarissen Nederland

ir. J.M. Bremmer (Marijke)

dr. N.W.M. van Buren (Nicole)

drs. M. van Eck (Marja)

drs. M.C.E. Kits – Nieuwenkamp (Minette)
(vanaf 1 augustus 2001)

drs. M.P. Laeven (Marc)

drs. M. Odijk (Michiel)

mr. S. Pieters (Steven)

drs. B.C. Rademaker (Bauk)

ir. R.I. Seijffers (Romke)

werkgroepsecretarissen ontwikkelingssamenwerking

ir. J.F.W. van Dijk (Han) (vanaf 6 augustus 2001)

drs. A.J. Kolhoff (Arend)

ing. R.A.M. Post (Reinoud)

ir. I.A. Steinhauer (Ineke)

administratieve en huishoudelijke ondersteuning*bureauhoofd*

A.M. de Bruyn Prince (AnneMay)

secretarissen Nederland

H.J. Bijvank (Heleen)

A.M.E.M. Evers (Margareth)

M.F.B. Gruppig – Huwaë (Marlène)

P.E.M. van Hulst (Elly)

G. Lesman – Withaar bijgenaamd de Jong (Greet)

P.B.N. Matitaputty (Nina) (tot 1 juli 2001)

G.W. Takken (Bep)

W.N. The (Wen-Ny)

C. van der Vee (Carina) (vanaf 11 juni 2001)

F. Wiersma (Fleur)

secretarissen OS

S. van Gelderen (Siska) (tot 1 maart 2001)

L.M. Wildenburg (Liduina) (vanaf 1 februari 2001)

huishoudelijke/administratieve medewerkers

G. Brakkee (Gea) (vanaf 16 juli 2001)

I.A. Bijmans – Schuchardt (Ilona) (tot 17 juli 2001)

W.M.G.B. Lucassen – Janssen (Willeke)

financiële administratie

G.D. Maikoe (Gary)

F.M. Sloos – van Doorn (Frieda)

personeelszaken*personeelsfunctionaris*

A. Dijkstra (Aafke)

medewerker personeelszaken

P.B.N. Matitaputty (Nina) (tot 1 juli 2001)

bibliotheek*bibliothecaris/documentalist*

M.J.W. van der Raay – Verdonk (Marie-Jeannette)

automatisering*systeembeheerder*

P. Kop (Peter)

supportmedewerker

M.J.F. Wagenbuur (Mark)

BIJLAGE 2

PROJECTEN WAARVOOR IN 2001 EEN ADVIES IS UITGEBRACHT

ADVIEZEN VOOR RICHTLIJNEN

1131 Kleiberging Meers van het Grensmaasproject
05-01-01	1150 Actief bodembeheer Maas
17-04-01
1126 Uitbreiding grondwaterwinning St. Jans klooster
15-01-01	1152 Aardgaswinning in blok K7-FB1 (Nederlands deel
Continentaal Plat)
24-04-01
1135 Verbranding papierreststoffen Parenco BV te Ren-
kum
16-01-01	1153 Aardgaswinning in A- en B blokken (Nederlands
deel Continentaal Plat)
24-04-01
1133 N280-Oost: Roermond – Elmpt (D)
26-01-01	1147 Verwerking van de organisch natte fractie bij Essent
Milieu te Wijster
27-04-01
968 Thermische verwerkingseenheid(TVE) AVR, locatie
Rozenburg
29-01-01	1154 Raaksgebied Haarlem
27-04-01
1134 Wijziging stortplaats De Meersteeg te Geldermalsen
01-02-01	1160 Aardgaswinning in blokken K2b en K3a vanaf plat-
form K2-FA (Nederlands deel Continentaal Plat)
02-05-01
1136 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Amsterdam-West
01-02-01	1155 Bestemmingsplan glastuinbouwlocatie Bergerden,
gemeente Bemmelen
15-05-01
1139 Bijstoken van zuiveringsslib in de afvalverbran-
dingsinstallatie (AVI) Amsterdam 26-02-01	1159 Integrale effectrapportage Deltametropool 15-05-01
1140 Diepe winning kalksteen ENCI-Maastricht BV
27-02-01	1158 Uitbreiding chloorproductie Akzo Nobel te Rotter-
dam-Botlek
25-05-01
1141 Bioscoop Haarlemmerplein Amsterdam
27-02-01	1156 Afvalverwerkingslocatie Elhorst Vloedbelt, gemeen-
te Borne
01-06-01
1138 Bedrijventerrein Aalsmeer
08-03-01	1161 Tweede fase Zoetermeer Zuidplas Strategisch Groen
Project
11-06-01
1143 Glastuinbouwlocatie Overbuurtsche Polder, Bleis-
wijk
09-03-01	1163 Omnisportcentrum "De Voorwaarts" te Apeldoorn
13-06-01
1137 Kustzone Almere-Haven
14-03-01	1166 Reconstructie N356 "Centrale As Noordoost Fryslân
22-06-01
1145 Aanleg buitenhaven Bergen op Zoom
15-03-01	1169 Jachthaven De Knar te Harderwijk
03-07-01
1142 Winning van aardgas in blok G16a van het Neder-
lands deel van het Continentaal Plat
20-03-01	1162 Uitbreiding uraniumverrijkingcapaciteit Urenco te
Almelo
11-07-01
1144 Recreatiegebied Hypeco-terrein te Vinkel
23-03-01	1165 Transformatie Rotterdam Centraal
12-07-01
1146 Bedrijventerrein de Vaart IV/VI Almere
02-04-01	1172 Multiplexbioscoop Spuimarkt Den Haag
12-07-01
1148 Uitbreiding zandwinning in de Bakelse Plassen
04-04-01	471 Golfterrein "om de Haenen" Teteringen
20-07-01
1151 Woningbouw en uitbreiding jachthaven Hunzegat te
Zoutkamp
11-04-01	1168 Ontwikkeling Zuidas te Amsterdam
02-08-01
1149 Actief bodembeheer Rijntakken
17-04-01	1171 Strategienota voor het streekplan Noord-Holland
Zuid
02-08-01

1167 Windpark Eemshaven 06-08-01	1184 Aanwijzing Maastricht Aachen Airport 06-11-01
1170 Bedrijventerrein Klaverblad Noordoost te Heerenveen 16-08-01	1190 Recreatiecomplex Dousberg te Maastricht 08-11-01
1175 Uitbreiding Varkenshouderij Van Gisbergen te Hooge Mierde 27-08-01	1187 Extra spuicapaciteit Afsluitdijk 13-11-01
1173 Herinrichting Provinciale weg N340 (Zwolle-Ommen) 29-08-01	1186 Diepe grondwaterwinning Midden-Nederland 20-11-01
1174 Glastuinbouwconcentratiegebied Luttelgeest II 05-09-01	1194 Recreatie- en centrumvoorzieningen De Pieterman/Slobbeland, Volendam 23-11-01
1178 Zand- en grindwinning Klaverbankgebied (Noordzee) 18-09-01	1192 Deelplan Het Zand woningbouwlocatie Leidsche Rijn te Utrecht 30-11-01
1176 Jachthaven "Sluis aan Zee" (Sluis-Aardenburg) 20-09-01	1189 Stadsuitbreiding Waalsprong Gemeente Nijmegen 03-12-01
1181 Inzet secundaire brandstoffen in de kolengestookte electriciteitscentrale Hemweg 8 te Amsterdam 08-10-01	1199 Bedrijvenpark Drachten A7-Noord 07-12-01
1180 Pyrolyse- / Vergassingsinstallatie Veendam 16-10-01	1198 Bedrijventerrein te Lelystad 10-12-01
1182 Koepelovenstofferugvoer Vulcanus Doetinchem 16-10-01	1196 Bedrijventerrein Harselaar-Zuid te Barneveld 11-12-01
1188 Bedrijventerrein Westpoort Groningen 31-10-01	1193 Regionaal Bedrijventerrein Lorentz-Oost Harderwijk 18-12-01
1179 Uitbreiding van het Dierenpark Amersfoort 01-11-01	1200 Dijkversterking Nederlek, Schuwacht – Opperduit 20-12-01
1183 Inrichting van de Groenzone Berkel-Pijnacker en 'Oude Leede' 01-11-01	1203 Aanleg Nijreesingel te Almelo 20-12-01
	1201 Oost-Westverbinding N22-N206 21-12-01

TOETSINGSADVIEZEN

1095 Winning van aardgas uit de velden Oud Beijerland-Zuid en Reedijk 18-01-01	1111 Winning van aardgas op locatie P6-D van het continentaal plat 05-02-01
1103 Haven en bedrijventerrein Vossenbergr-West II Tilburg 25-01-01	834 Hanzelijn (traject Lelystad – Zwolle) 26-02-01
859 Rijksweg Utrecht – Veendaal, A12 30-01-01	779 Herinrichting Zeevang te Wognum 02-03-01
858/904 Spoorlijn Utrecht- Arnhem – Duitse grens 31-01-01	1050 Pot- en Containerterrein in de Hazerswoudsche Droogmakerij 05-03-01
748 N34/N36 Ommen 01-02-01	1099 Product- en Energiecentrale aan de milieuboulevard te Groningen 05-03-01
1036 800 MWe Warmtekrachtcentrale Nerefco-terrein Pernis, van Rotterdam Energy Company Ltd te Rotterdam 01-02-01	1073 Electriciteitscentrale door thermische conversie van pluimveemest op industrieterrein Ecofactorij te Apeldoorn 12-03-01

BIJLAGE 2

649 Dijkversterking IJsselmeerdijk Oostelijk Flevoland
19-03-01	1131 Kleiberging Meers
11-06-01
1024 Stadion F.C. Groningen (Europapark)
19-03-01	971 Dijkverbetering Lemmer - Pr. Margrietsluis 14-06-01
976 Goederenspoorverbinding Antwerpen – Roosendaal (VERA)
22-03-01	962 Baggerspecieberging Hollandsch Diep/Haringvliet-Oost
19-06-01
1053 Glastuinbouwlocaties Noord- en Midden Limburg
27-03-01	1133 N280-Oost: Roermond - Elmpt (D) (tussentijds toetsingsadvies over de trechternota)
20-06-01
851 Nieuwe inrichting Rotterdam Airport
29-03-01	1069 Megabioscoop Heerlen
10-07-01
1065 Bedrijventerrein Buitenvaart II te Hoogeveen (voorlopig toetsingsadvies over het concept-MER)
13-04-01	1159 Integrale effectrapportage Deltametropool (tussentijdse beoordeling)
12-07-01
1096 Gaswinningsplatform G17d-A
24-04-01	1077 Glastuinbouw en champignonteelt in de Bommelerwaard
19-07-01
1112 Gaswinningsplatform K12G
24-04-01	1157 Inrichtingsstudie Ede-Veenendaal en de Projectie-nota Kernhem (Ede) voor de partiële herziening van het Streekplan Gelderland 1996
10-08-01
829 Rijksweg 61, Schoondijke-Hoek, provincie Zeeland
01-05-01	760/905
A12 Veenendaal-Ede en A12 Ede-Duitse grens
16-08-01
918/919
Dijkverbetering achter Ramspol; Sallandse Weteringen en Zwolle
03-05-01	733 “Bergings- en bewerkingslocaties” bij het MER Zandmaas/Maasroute
20-08-01
1054 Baggerberging Drempt
03-05-01	1138 Bedrijventerrein Aalsmeer
30-08-01
1078 Verondieping Nieuwe Meer te Amsterdam
09-05-01	970 Optimalisatie railontsluiting Sloehavengebied (Vlissingen-Oost)
04-09-01
878 Herziening afvalstoffenterminal Moerdijk
10-05-01	1063 Locatiekeuze Regionaal Bedrijventerrein Twente
04-09-01
1007 Oosttangent Roermond
10-05-01	1064 Goederenspoor Antwerpen – Ruhrgebied: IJzeren Rijn
06-09-01
1020 Glastuinbouw provincie Zeeland
15-05-01	974 Elektriciteitscentrale Sluiskil
20-09-01
984 Afvalvergassing en syngasverbranding door de EPON op de Eemscentrale
16-05-01	1084 Bedrijvenpark Het Klooster te Nieuwegein
25-09-01
1071 Megabioscoop Kerkrade
22-05-01	1114 Voorlopige bevindingen over het concept-MER Schiphol 2003
01-10-01
1080 Dijkversterking Medemblik – Enkhuizen
22-05-01	1118 Warmtekrachtcentrale E.ON Benelux op de Maasvlakte
02-10-01
1089 Warmte- en Koudeopslaginstallatie Technische Universiteit Eindhoven
29-05-01	873 Landelijke Beleidsnota Schelpenwinning (toetsingsadvies over de informatie voor de partiële herziening)
08-10-01
1093 Uitbreiding Leeuwarden Zuid
29-05-01	
1039 Meestoken van hout, biomassa en ABI-slib in Centrale Gelderland, eenheid 13 te Nijmegen
31-05-01	

<p>1181 Inzet secundaire brandstoffen in de kolengestookte electriciteitscentrale Hemweg 8 te Amsterdam
08-10-01</p> <p>579 Baggerberging Utrecht
19-10-01</p> <p>1142 Winning van aardgas in blok G16a van het Nederlands deel van het Continentaal Plat uitgebracht
25-10-01</p> <p>1106 Tweede structuurschema oppervlaktedelfstoffen (SOD II) (toetsingsadvies over de milieuaspecten)
29-10-01</p> <p>1159 Integrale effectrapportage Deltametropool
29-10-01</p> <p>952 Mainportontwikkeling Rotterdam
30-10-01</p> <p>1197 Bouwlocatie Almere-Hout (voor het zandophogingsbesluit)
31-10-01</p> <p>1104 Offshore Windpark Q7-WP
01-11-01</p> <p>463 Rijksweg 73-Zuid, wegvak H
05-11-01</p> <p>1135 Verbranding papierreststoffen Parenco BV te Renkum
14-11-01</p> <p>1021 Afvalverwerkingsinrichting Lelystad
22-11-01</p> | <p>1177 Bedrijventerrein Stichtse Brug te Almere-Hout
26-11-01</p> <p>1056 Vierde lijn afvalverbrandingsinrichting Moerdijk
04-12-01</p> <p>1156 Afvalverwerkingslocatie Elhorst-Vloedbelt, gemeente Borne
12-12-01</p> <p>1147 Verwerking van de organisch natte fractie bij Essent Milieu te Wijster
13-12-01</p> <p>1155 Glastuinbouwlocatie Bergerden, gemeente Bemmel
13-12-01</p> <p>1160 Aardgaswinning in blokken K02b en K03a vanaf platform K02-FA-1 (Nederlands deel continentaal plat)
17-12-01</p> <p>1185 Multimodaal Transportcentrum (MTC) Valburg
18-12-01</p> <p>1061 De Haar-West / TT-circuit Assen
19-12-01</p> <p>1010 Omlegging provinciale weg N831 in Hedel
20-12-01</p> <p>1019 Omlegging N201 om Aalsmeer
21-12-01</p> <p>1065 Bedrijventerrein Buitenvaart II te Hoogeveen.
21-12-01</p> |
|---|--|

OVERIGE ADVIEZEN

<p>1164 Productie van primair aluminium bij Aluminium Delfzijl (m.e.r.-beoordeling)
29-05-01</p> <p>1120 Advice for guidelines for environmental impact assessment (first phase) of the Baku-Tbilisi-Ceyhan Main Export oil pipeline in Georgia
08-06-01</p> | <p>042 Aanbevelingen voor een duurzame ontwikkelingsbeoordeling
19-12-01</p> |
|--|--|

ADVIEZEN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

<p>041 Advice for Terms of Reference for an Integrated Environmental Impact Assessment for the Biogas Support Programme in Nepal
16-02-01</p> <p>042 Advisory Review of the environmental impact assessment of the Ankobra Petrochemical Plant, Ghana
16-02-01</p> <p>027 Third report of the International Advisory Group on the World Bank's handling of social and environmental issues in the proposed Nam Theun 2 hydro-power project in Lao PDR
06-04-01</p> | <p>045 Advisory Review of the Environmental Impact Study for the Heavy Crude Oil pipeline in Ecuador
11-05-01</p> <p>046 Advisory review of the environmental impact assessment of the Colombo Katunayake Expressway and related offshore sand mining in Sri Lanka
23-07-01</p> <p>047 Advisory review on the environmental impact assessment for the Bujagali Hydropower Project in Uganda
23-10-01</p> |
|--|--|

BIJLAGE 3

LEDEN VAN DE COMMISSIE VOOR DE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE IN 2001

- dr.ir. F.G. van den Aarsen, 's-Hertogenbosch
 dr.ir. H.F.M. Aarts, Renkum
 prof.dr.ir. J.F. Agema, 's-Gravenzande
 dr. B.J.M. Ale, Nieuwegein
 ir. C.J.M. Anzion, Amersfoort
 ir. J.W. Assink, Apeldoorn
 drs. G.J. Baaijens, Dwingeloo
 prof.dr. C.W. Backes, Schwalmthal (D)
 dr. A. Barendregt, Voorthuizen
 ing. A. van Beek, Rotterdam
 ing. W.G. Been, Schiedam
 drs. J.W. Beijersbergen, Kerkwerve
 dr. A.J. Beintema, Doorn
 prof.dr. P.J. van den Berg, Voorschoten
 prof.dr.ir. E.W. Bijker, Maassluis
 prof.ir. C. Bijkerk, Rhenen
 dr. W. Bleuten, Schalkwijk
 dr. E.F. Blokker, Rotterdam
 dr. G.J. van Blokland, Maurik
 prof.dr. J.S.M. Boleij, Wageningen
 dr. J.P. Boon, Den Burg
 A.P.H.M. Boonman, Brunssum
 ir. G. Boonzaaijer, Malden
 prof.dr. K. Bouwer, Heilig Landstichting
 ing. P.F.J. Brandsen, Heiloo
 prof.ir. L.J. Brasser, De Lier
 ir. J.J. Bruin, Rotterdam
 ir. H.S. Buijtenhek, Deventer
 prof.dr. P.J.H. Bultjes, Wolfheze
 dr. K.J. Canters, Zwolle
 ing. C. Coenrady, Elst
 prof.dr. F. Colijn, Bussum
 H. Compaan, Oudelande
 dr.ir. W.J. Coumans, Weert
 prof.dr.ir. J.C. van Dam, Pijnacker
 dr. N.M.J.A. Dankers, Den Burg
 ir. J.A.M. van Dijk, Amersfoort
 ir. H. Dijkstra, Zetten
 ir. A.H. Dirkwager, Lelystad
 ir. N. van Dooren, Utrecht
 ir. W.J. van Doorn, Nijmegen
 ing. A.J. Dragt, Leusden
 dr. J.M. Drees, Groningen
 ir. J.H.A. Driessen, Hattum
 dr. P.P.J. Driessen, Zeist
 ir. W. van Duijvenbooden, Woudenberg
 ir. L.E. Duvoort-van Engers, Amersfoort
 ir. P. van Eck, Leiden
 ir. B.Th. Eendebak, Oosterbeek
 ing. C.L. Eenkema, Tijnarlo
 drs. H.C. Eerens, Utrecht
 prof.dr. H.J.P. Eijsackers, Wageningen
 prof.dr. D. Eisma, Bergen aan Zee
 drs. M. Epema-Brugman, Puttershoek
 ing. J.L.J. van Es, 's-Gravenhage
 dr. F.H. Everts, Groningen
 ing. R. Faasen, Dronten
 ir. Y.C. Feddes, Amsterdam
 dr.ir. A.J. Flach, Overveen
 dr. L.M. Fliervoet, Nijmegen
 ir. G.J. Flórià, Velp
 prof.ir. D.H. Frieling, Amsterdam
 dr. J.A. Goedkoop, Bergen
 ir. G. Grakist, Doorn
 dr. A.P. Grootjans, Groningen
 ir. J.H.J. van der Gun, Schalkwijk
 prof.dr.ir. F.A.M. de Haan, Asten
 dr. H. de Haan, Lemmer
 ir. F.A.C. de Haas, Voorburg
 dr. P. Hagel, IJmuiden
 kol. b.d. G.H. Hagen, Voorschoten
 ing. D. Hamhuis, De Bilt
 dr.ir. H. Harssema, Renkum
 prof.dr.ir. R.E.C.M. van der Heijden, Plasmolen
 ir. W.J. Heijnen, Roosendaal
 ir. G.J. Hellinga, Almere
 dr. C.J. Hemker, Amsterdam
 prof.dr.ir. Ch.F. Hendriks, Vlaardingen
 G.F.W. Herngreen, Pieterburen
 drs. J.J.M.B. Heuer, Boxmeer
 prof.dr.ir. E.F. ten Heuvelhof, Rotterdam
 ir. H.Ch.M. Heyning, Amsterdam
 drs. D. van der Hoek, Bennekom
 dr.ir. J. Hoeks, Bennekom
 dr. P. Hoekstra, Utrecht
 prof.dr.ir. J. de Hoogh, Wageningen
 ir. C. Hordijk, Delft
 prof.dr. L. Hordijk, Hoogland
 prof.dr. E.A. Huisman, Puiflijk
 ir. Chr.J. Huyskens, Dommelen
 dr.ir. P. Ike, Groningen
 prof.dr. J.H. Jans, Groningen
 ing. R.P.M. Jansen, Hazerswoude Dorp
 drs. S.R.J. Jansen, Doorwerth
 H.H. Janssen, Zwolle
 dr. R. Janssen, Amstelveen
 dr. W. Joenje, Kalenberg
 drs. A.L. de Jong, Amstelveen
 ing. L.A.B. de Jong, Boskoop
 drs. R.J. Jonker, Utrecht
 dr. J. Joziassie, Apeldoorn
 dr.ir. J.P.Th. Kalkwijk, Wichmond
 ir. J.P.G. van de Kamer, Duiven
 ir. W.H.A.M. Keijsers, Amsterdam
 ir. H.N. Kerdijs, Groningen
 drs. W.J. ter Keurs, Voorschoten
 ir. A. Kiestra, Bostel
 dr.ir. A. Klapwijk, Bennekom
 drs. C.E. Kleijn, Eijsden
 prof.dr. J.H. Koeman, Wageningen
 ir. B.N. de Koning, Ouddorp
 drs. M.A. Kooiman, Utrecht
 prof.ir. J.H. Kop, Leersum
 dr.ir. J.A.M.M. Kops, Arnhem
 dr.ir. I.W. Koster, Bennekom
 drs. J.W.M. Kuijpers, Berkel en Rodenrijs
 drs. R.H.D. Lambeck, Kapelle
 prof.dr. C. Lambers, Opende
 ir. P.H.R. Langeweg, Rotterdam
 ir. J.E.M. Lax, 's-Hertogenbosch
 mr.ir. J.A.M. van der Lee, Hemmen
 prof.dr.ir. J. Leentvaar, Lelystad
 dr. R.S.E.W. Leuven, Nijmegen
 prof.dr.ir. H.N. van Lier, Kesteren
 ir. W.E. van Lierop, Hoogland
 prof.dr. L. Lijklema, Renkum
 dr. H.J. Lindeboom, Den Burg
 ir. L.P.M. Linssen, Oirschot
 ir. J.A. Lörzing, Rhenen
 prof.dr. D.A. Lubach, Haren
 C. van Maanen, Wormerveer
 drs. H.R.J. van Maanen, Amersfoort
 ir. A.J.G. van der Maarel, Warnsveld
 prof.dr.ir. F.M. Maas, Breda
 ir. A.D. Maier, Leiden
 drs. R.G. Mes, Leiderdorp
 dr. J.T. Meulemans, Maarssen
 drs. R.H.J. Mooren, Arnhem
 ir. E. Mulder, Ugchelen
 prof.dr. L.R. Mur, Vinkeveen
 dr. H. Nieboer, De Bilt
 ir. L. van Nieuwenhuijze, Utrecht
 ir. K. Nije, Amersfoort
 prof.dr. P. Nijkamp, Leiden
 drs. J.P.J. Nijsen, Brielle
 ir. D.C. van Ooijen, Goes
 dr. G.M.R.A. van Oort, Zeist
 dr. P.F.M. Opdam, Utrecht
 drs. L. Oprel, Aalsmeer
 ing. P.M. Peeters, Ede
 ir. A.G. Posthumus, Twello
 ir. P.A.R. Post van der Burg, Oostvoorne
 drs. C.C.D.F. van Ree, Voorschoten
 dr. J. Renes, Utrecht
 dr.ir. P.E. Rijtema, Wageningen
 drs. N.M. de Rooij, Berkel en Rodenrijs
 ing. C. Roos, Apeldoorn
 ir. E.Ph.J. de Ruiter, Nootdorp
 prof.dr.ir. W.H. Rulkens, Wageningen
 mr. D. Samkalden, Amsterdam
 ir. J.B.R. van der Schaaf, Apeldoorn
 ir. M.B. Schöne, Assen
 dr. P.P. Schot, Abcoude
 ir. P.Th. Schure, 's-Hertogenbosch
 ir. F.J. Schuurman, Almere
 ir. D.F. Sijmons, Amsterdam
 ir. D.L.H. Slebos, Abcoude
 dr. W.A. Smit, Denekamp
 drs. J.H. Smittenberg, IJsum
 ir. K.A.A. van der Spek, Amersfoort
 ir. J.C. Stans, Gouda
 drs. J.W. Stellingwerff, Boskoop
 ing. G. van der Sterre, M.Sc., Oosterbeek
 prof.ir. M. Tels, Eindhoven
 ir. J. Termorshuizen, Bleiswijk
 prof.dr. J.H.J. Terwindt, Leusden
 drs. S.P. Tjallingii, Gouda
 dr. F.P.C.L. Tonnaer, Thorn
 dr. A. Tukker, 's-Gravenhage
 prof.dr. W.C. Turkenburg, Amsterdam
 prof.dr. H.A. Udo de Haes, Leiden
 ir. H. Vaessen, Zevenaar
 dr. J. Veen, Wenum Wiesel
 ir. A.F. in 't Veld, Warnsveld
 ir. A. Verbeek, Uithoorn
 ir. J.H.G. Verhagen, Wageningen
 drs. R. Verhoef, Schagen
 ir. J.J. Vermeijden, Gulpen
 ir. W.J. Vervetjes, Middelburg
 prof.dr. J.A.J. Vervloet, Bennekom
 dr. W. van Vierssen, Bennekom
 ir. J.J. Vinjé, Emmeloord
 mr.ing. A.H. Vitters, 's-Gravenhage
 prof.dr. C.A.J. Vlek, Onnen
 ir. A.W. van der Vlies, Hendrik Ido Ambacht
 dipl.ing. K.P. Vollmer, Rijswijk
 ing. F. van Voorneburg, Dwingeloo
 drs.ing. J.B. Vos, Almere

prof.dr.ir H.J. de Vriend, Oegstgeest
 dr. N.P.J. de Vries, Groningen
 ir. P. Vrijlandt, Wageningen
 prof.ir.dr.s. J.K. Vrijling, Rotterdam
 drs.ing. P.A. van Vugt, Capelle aan den IJssel
 prof.ir. J.J. van der Vuurst de Vries, Aerdenhout

prof.mr. J. Wessel,
 's-Heerenberg
 drs. J. Wiertz, Houten
 prof.ir. H. Wiggerts, Arnhem
 ir. J.J. van Willigenburg, Amsterdam
 drs. P. Winkel, Voorschoten
 dr. G. van Wirdum, Wijk bij Duurstede
 ir. P.H.J. de Wringa, Leiden

ir. A.J.A. Zaat, Oegstgeest
 ir. F.J. Zandvoort,
 Hendrik Ido Ambacht
 dr.ir. G. Zeeman, Wageningen
 prof.dr. J.Th.F. Zimmerman,
 Bergen
 ir. H.A.P. Zinger, Delft
 drs. G. de Zoeten, Delft

PERSONEN DIE IN 2001 HEBBEN OPGETREDEN ALS ADVISEUR VOOR DE COMMISSIE VOOR DE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE

Y. Amoyaw-Osei, Ghana
 ir. G. Arends, Voorschoten
 dr. V.G. Aurich, Oosterbeek
 dr. M.L. Beekes, Putten
 ir. D. van den Berg, Hengelo
 ir. G.C. Bergsma,
 ir. K.G. Bezuyen, Breda
 drs. L. Bijlmakers, Gorinchem
 ir. G. Blom, Wageningen
 ir. A.J. van Bodegom, Bennekom
 ir. S.M. Bodmer-Sluis, 's-Gravenhage
 ir. D.A. Boogert, Naarden
 dr.ir. M.M. Boone, Zoetermeer
 ing. I. Boschloo, Lage Zwaluwe
 ir. E.J. Brans, Middelburg
 ing. E. de Bree, Terborg
 prof.dr.ir G. Brem, Wapenveld
 drs. J.M. Brils, Amsterdam
 ir. B.A.H.V. Brorens, 's-Hertogenbosch
 B. Burgess, Gieten
 drs. F.A.M. Claessen, Lelystad
 drs. H.J. Croezen, Delft
 ir. J.G. Cuperus, Epse
 ir. C. Deelen, Capelle aan den IJssel
 prof. P. Denny, Delft
 ing. J. Derksen, IJzendoorn
 ir. J.M.W. Dings, Amsterdam
 drs. P.J.L. van den Dries, Udenhout
 prof.ir. C.A.J. Duijvenstein, Rijswijk
 prof.dr. R.van Engelsdorp Gastelaars,
 Amsterdam
 dr.ing. J.W. Erisman, Schagen
 ir. M.J. Fabry de Jonge, Gorssel
 ir. C. van der Giessen, Giesbeek
 P. van Ginneken, Wageningen
 drs. D. Ginter, Rotterdam
 ir. H. Goossens, Linden (B)
 drs. A.B.M. Goselink, Oosterbeek
 ir. B. Govers, Deventer
 ing. J.V.P.M. de Graaf, Amsterdam
 ir. S. Groot, Delft
 ir. I. Guijt, Randwijk
 dr. Z. Gurieldze, Georgië
 drs. ing. F. Hagg, Alkmaar
 drs. J.C. van Ham, Rotterdam
 ir. G.M.F.J. Hammer, Veenendaal
 mr. L. Hartholt, Capelle aan de IJssel
 drs.ing. J.B. Hartman, Amersfoort
 ing. H.J.M. Hendriks, Langenboom
 ir. M.J.M. Hermelink, Heemstede
 dr. M. van Herwijnen, Duivendrecht
 drs. W.A.M. Hessing, Amersfoort

ir. G.W. Hoftijzer, Gendringen
 drs. W.C.M. van Hooff, Teteringen
 drs. J.H. Hoogendoorn, Diepenveen
 ing. H.J. Horlings, Amsterdam
 ir. J.A. Huizer, Alphen aan den Rijn
 ir. P. Janse, Eindhoven
 ir. D. Jansen, Amersfoort
 drs. D. Johnson, Oeganda
 dr. K.B. Karki, Nepal
 prof.ir. K. Kerkstra, Arnhem
 ir. M. Klootwijk, Dordrecht
 ir. J. Koppejan, Apeldoorn
 ir. J.M. Koppius-Odink, Twello
 ir. J. Krabbendam, Katwijk
 H.C. Kromhout, Arnhem
 ir. J.J. Kuipers, Zevenaar
 drs. I. Kurtskhalia, Georgië
 dr. P. Laban, Amersfoort
 drs. P. Lako, Alkmaar
 ir. G. Landman, Arnhem
 ing. F.D. de Lang, Nuenen
 ir. B van Lavieren, Randwijk
 drs. J.A.A.M. Leemans, Nijmegen
 drs. A. van Leerdam, Rumpst
 ing. J.J.A. van Leeuwen, 's-Gravenhage
 dr. K. Leidelmeijer, Amsterdam
 L.Th. de Leu, Zoetermeer
 ir. MBA J. Ph. van der Linden,
 Goingarip
 ing. S. van Loo, Apeldoorn
 J.M. Marquenie, Eext
 dr. H. de Mars, Maastricht
 ir. J.H.B. te Marvelde, Dordrecht
 prof.dr. J.M. Mastop, Bunnik
 drs. J. E. Mebius, Gouda
 drs. A. Menkovic, Geldrop
 ir. A.M. van der Meulen, 's-Gravenhage
 ir. H.J. Middelkamp, Westendorp
 ir. M. Molag, Ugchelen
 drs. J.L. Mulder, De Bilt
 drs. L..W. Nieuwkamp, Wijk bij Duurstede
 P. Nijhoff, Hilversum
 ir. J.A. Nuesink, Nieuwegein
 dr.ir. N.W.M. Ogink, Wageningen
 drs. R.W. van Oostrum, Zoetermeer
 dr. P.F.M. Opdam, Utrecht
 drs. J.W. Overbeek, 's-Hertogenbosch
 ing. D.M. van Paassen, Delft
 drs. L. Partouns, Maastricht
 drs. W. Passchier-Vermeer, Maasland
 ing. Th. J. M. Pennings, Eindhoven
 ing. B. Peters, Goirle

prof. B. Petry, Delft
 ir. H. Pijpers, Amersfoort
 dr. A. Pradhan, Nepal
 ir. F.C. Prillewitz, 's-Gravenhage
 dr. A.H. Prins, Randwijk
 ing. L.J.M. Raaymakers, Venlo
 ir. J.G.M. Rademakers, Maarn
 ir. R. Rense, Hilversum
 dr. R. Revel, Canada
 J. Richter, Ghana
 dr. K. Riial, Nepal
 prof.dr.ir L.C. van Rijn, Oldemarkt
 ing. C. Roos, Apeldoorn
 ir. E. Rumpff, Rijswijk
 dr. J. Rupke, Reeuwijk
 dr.ir. F. Schokking, Aerdenhout
 dr. R.J. Schotting, Rotterdam
 ir. J.G.L. de Schutter, Delft
 dr. R. Slootweg, Oegstgeest
 ir. J.R.F. van der Sluis, 's-Gravenhage
 ir. B. Smolders, Rotterdam
 H. Snel, Hilversum
 dr. J.T.C.M. Sprangers, Nijmegen
 D. Steensma, Haren
 ir. B.G.M. Strootman, Amsterdam
 ir. R.J. Swanenburg de Veye, Alkmaar
 prof. dr. K.V. Sykora, Wageningen
 prof.dr. J. Thoen, Oud-Heverlee
 ir. L.J.G. Tummers, Utrecht
 drs.ing. P.H. Veen, Soest
 ing. R.F. Veenendaal, Assen
 ir. H.J. Verhagen, Papendrecht
 ir. M.L. Verspui, Amersfoort
 dr. N. Verster, Rotterdam
 capt. G.R. Vissers, Bloemendaal
 ing. R.L. Vogel, Dieren
 prof.dr.ir R.M. Voncken, Amsterdam
 ing. A. Vrieling, Veendam
 ir. J.C. Wardenaar, Arnhem
 prof. dr. G.P. van Wee, Amersfoort
 drs. R.B. van der Werff, Enschede
 ing. J.G. Westerhoven, Gouda
 ir. D. Wiebes, Hillegom
 drs. J. van der Winden, Utrecht
 dr. E.H. ten Winkel, Alkmaar
 ir. P. Wit, Kesteren
 ir. Th. G.J. Witjes, Warnsveld
 prof.ir. M. van Witsen, Zeist
 dr.ir J.P.M. Witte, Oosterbeek
 dr.ir. T. ten Wolde, Leidschendam
 ir. J.H. de Zeeuw, Raalte
 drs. P.A.M. Zoetbrood, Amersfoort

BIJLAGE 4

ISBN: 90-421-0956-4

© 2002 Commissie voor de milieueffectrapportage

Redactie: Rinke Berkenbosch, Leiden

Æneas, uitgeverij van vakinformatie, Postbus 101, 5280 AC Boxtel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor eventueel in deze uitgave voorkomende onjuistheden.

Vormgever en realisatie: Twin Design bv, Culemborg

Omslagfoto: Flying Camera/Karel Tomeï